

**КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: «Літературознавчі наукові тексти англomовних
видань та особливості їх перекладу українською мовою»**

Виконала:

студентка магістратури, групи МЯ-216
спеціальності 035 Філологія (Переклад)

(шифр і назва спеціальності)

Варданян М. В.

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

к.ф.н., доцент Кирпиченко О.Е.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Нормоконтроль:

(підпис, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
1.1 Поняття про функціональний стиль, його різновиди.....	9
1.1.1 Ознаки та функції наукового стилю.....	9
1.1.2 Підстили та жанри наукового стилю.....	13
1.2 Стилістичне використання засобів мови	15
1.2.1 Мовні особливості функціонування наукового стилю в українській мові.....	16
1.2.2 Лексико-граматичні структури англomовних наукових текстів	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ	
2.1 Науковий переклад як методологічна проблема.....	19
2.1.1 Характерні особливості наукового перекладу.....	21
2.2 Переклад лексичних одиниць у науковому тексті.....	24
2.2.1 Термінологія як основа наукового тексту: особливості перекладу.....	26
2.3 Перекладознавчі трансформації.....	29
2.3.1 Лексичні трансформації.....	30
2.3.2 Граматичні трансформації.....	32
РОЗДІЛ 3. АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД НАУКОВИХ ТЕКСТІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ	
3.1 Типологія наукових видань в англomовних джерелах.....	35
3.2 Англomовні видання на літературознавчу проблематику та особливості їх перекладу	38
3.2.1 Монографія.....	39
3.2.2 Наукова стаття.....	45

3.2.3 Енциклопедична стаття літературознавчого словника.....	58
3.3 Структурно-семантичні особливості літературознавчих англomовних наукових видань.....	63
3.3.1 Алгоритм перекладу літературознавчих термінів англomовних видань.....	64
3.3.2 Особливості перекладу окремих груп назв.....	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	75
ДОДАТОК А.....	82
ДОДАТОК Б.....	85
АНОТАЦІЯ.....	98

ВСТУП

Євроінтеграційні процеси, що нині стрімко відбуваються в Україні, зокрема і в науковій сфері викликають потребу в збільшенні кількості та якості перекладної наукової літератури з різної фахової проблематики, а, з іншого, – презентацію вітчизняних наукових праць у їх перекладах англійською мовою. Ці процеси сприяють розвитку досліджень, що торкаються вивчення закономірностей перекладу текстів наукового стилю – від монографії до анотації.

Як слушно зауважив В. Коптілов, «небувалий досі рівень взаємного пізнання народів світу, що його забезпечують не в останню чергу переклади художньої, наукової, публіцистичної, технічної літератури, покликав до життя різні способи осмислення перекладацької практики» [29, с. 89].

Стильові проблеми перекладу наукових текстів є маловивченою галуззю в теорії і практиці перекладу. Перекладу як засобу здобуття знань, науково-технічної інформації, присвячені праці І. Алексєєвої «Професійний тренінг перекладача» [1], В. Алімова «Теорія перекладу» [2], С. Амеліної «Лексико-граматичні проблеми перекладу науково-технічної літератури» [3], О. Геращенко «Практика перекладу наукової та технічної літератури» [10], В. Карабана «Переклад англійської наукової і технічної літератури» [19] та «Посібник-довідник з перекладу наукової і технічної літератури на українську мову» [20], Т. Кияка «Теорія і практика перекладу» [23] та «Науково-технічний переклад: теоретичні та прикладні аспекти» [22], А. Коваленко «Загальний курс науково-технічного перекладу» [25], низка публікацій у наукових збірниках «Теорія і практика перекладу», «Записники перекладача», «Типологія помилок у науковому тексті», «Тиждень науки» тощо. У своїй роботі спираємося на зазначені праці перекладознавців.

Переклад англомовних текстів наукового спрямування нині доволі затребуване явище серед фахівців різних галузей. Актуальними нині є питання як перекладу термінів, що презентовані у технічних, філологічних тощо науках, так і специфіці перекладу окремих наукових жанрів, зокрема монографії, статті. До цих проблем зверталися у своїх роботах І. Алексеева [1], Л. Білозерська [6], А. Д'яков [13], Ю. Жлуктенко [16], Б. Климзо [24], В. Михайліченко та О. Хавкіна [39], Л. Нелюбін [42], С. Радзієвська [45], В. Розенцвейг [47] тощо.

Попри велику кількість розвідок, що стосуються проблем перекладу наукової літератури, увага дослідників не приділялася особливостям перекладу наукових текстів – монографії, науковій статті та енциклопедичній статті літературознавчого спрямування. Цим і зумовлена *актуальність* нашого дослідження.

З огляду на підвищення значущості для сучасної України вивчення особливостей науково-технічного перекладу, що стає способом обміну та розповсюдження інформації, а також зрушенням у формуванні власної української терміносистеми, зумовлений вибір теми дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей перекладу наукових текстів літературознавчого спрямування.

Досягнення мети дослідження передбачає реалізацію таких *завдань*:

- визначити сутність поняття функціонального стилю наукової літератури;
- виявити особливості основних жанрових різновидів та підстилів наукового тексту;
- порівняти мовні особливості функціонування наукового стилю в англійській та українській мовах;
- проаналізувати перекладознавчі трансформації;
- розглянути особливості перекладу термінів, що є основою наукового тексту;

– здійснити англо-український переклад наукових текстів літературознавчого спрямування, зокрема монографії, наукової статті та енциклопедичної статті.

Об’єктом дослідження є переклад текстів наукового стилю.

Предметом вивчення є переклад наукових текстів літературознавчого спрямування з англійської мови українською.

В основу практичного розділу покладено англomовні джерела, що стали в роботі за критичний матеріал, а також предметом дослідження. Зокрема, спираємося на англomовні теоретичні джерела: Margaret Cargill and Patrick O’Connor *Writing scientific research articles: strategy and steps*; “Books, journals, newspapers, magazines.”; Moushumi Ghosh *What is the difference between a monograph, a book, a journal, and a magazine? What are they each used to write?* Фактичним матеріалом дослідження стали: монографія Jonathan Culler *Literary Theory*; наукові статті у рецензованому науковому журналі *International Research in Children’s Literature* (5 публікацій), що входить до наукометричної бази Scopus; словники: John Anthony Cuddon *A dictionary of literary terms and literary theory*, Chris Baldick *The concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Задля з’ясування лексичного значення дефініцій та їх перекладу зверталися до англomовних наукових словників: “Cambridge Dictionary”, “Lingvo Live”.

Наукова новизна роботи полягає в систематизації понять щодо особливостей перекладу наукових текстів літературознавчого спрямування, зокрема англomовних видань – монографії з теорії літератури, наукових статей з літератури для дітей та юнацтва у рецензованому науковому журналі, літературознавчих енциклопедій, та особливостей їх перекладу українською мовою.

Теоретичним матеріалом дослідження є наукові здобутки таких перекладознавців як: І. Алексєєва, Л. Білозерська, А. Д’яков, В. Карабан, Т. Кияк, Б. Климзо та ін.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріал можна використати при підготовці до практичних занять та семінарів з курсів вступу до перекладознавства, теорії та практики перекладу, науково-технічного перекладу, а також у викладанні теорії літератури, компаративістики.

Методи дослідження охоплюють: теоретичний, описовий, компаративно-аналітичний, метод аналізу та синтезу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати роботи представлено в доповідях на XXV Міжнародній науковій конференції студентів і молодих вчених «Наука й вища освіта» (Запоріжжя, 2017), XXXII Міжнародній науковій конференції «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі» (Переяслав-Хмельницький, 2017).

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота загальним обсягом 99 сторінок (обсяг основного тексту 71 сторінка) складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 82 позиції, додатків та анотації.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено мету й конкретні завдання, описано матеріал, методологічні основи й методи дослідження.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи функціонального стилю наукової літератури, зокрема поняття про функціональний стиль, його різновиди; ознаки та функції наукового стилю; жанри та підстили наукового стилю. Визначено та проаналізовано лексико-граматичні структури англomовних наукових текстів.

У другому розділі досліджено методологічні проблеми перекладу наукових текстів. Визначено специфіку перекладу лексичних одиниць у науковому тексті, термінології, а також розглянуто перекладознавчі трансформації: лексичні та граматичні.

У третьому розділі здійснено англо-український переклад наукових текстів літературознавчого спрямування. Практично застосовано перекладацькі трансформації до англомовних видань на літературознавчу проблематику. Визначено особливості перекладу таких наукових жанрів як монографія, наукова стаття, енциклопедична стаття літературознавчого словника. Запроваджено алгоритм перекладу літературознавчих термінів англомовних видань. Виділено особливості перекладу окремих груп назв.

У висновках підсумовуються результати проведеного дослідження.

У додатках надається тематичний словник англомовних наукових текстів, типологія наукових видань; основна лексика проаналізованих англомовних наукових текстів на літературознавчу тематику.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Поняття про функціональний стиль, його різновиди

Під функціональним стилем у мовознавстві розуміють різновид мови, який обслуговує ту чи іншу сферу суспільно-мовної практики людей і характеризується сукупністю засобів.

Інше визначення функціонального стилю зустрічаємо у книзі «Basic translation». Тут наводиться таке формулювання: «The types of texts distinguished by the pragmatic aspect of communication are called functional styles» [61, с. 69]. Водночас, в обох визначеннях акцентується на комунікативній призначеності стилів мови.

У мовознавчій та перекладній літературі прийнято визначати такі функціональні стилі: розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий. Кожен із них має своє призначення та мовні особливості.

Попри полеміку в лінгвістиці стосовно поняття «стилю мови», більшість учених визнають існування функціональних стилів, серед яких визначають і стиль наукових текстів, що має як спільні, так і відмінні риси з іншими функціональними стилями.

1.1.1 Ознаки та функції наукового стилю

Поняття наукового стилю, його ознак та жанрів є предметом ретельного вивчення у лінгвістиці та перекладознавстві. Закономірно, що науковий стиль має своїм завданням точно викласти наукову інформацію.

Отож, він використовується для задоволення потреб науки, навчання, освіти, виробничо-технічної діяльності.

До функцій наукового стилю Т. Гриценко відносить пізнавально-інформативну та доказову [12, с. 137]. На цих функціях наукового стилю – повідомляти результати досліджень, передавати нове наукове знання – наголошує у своїй монографії «Світло і тіні наукового стилю» П. Селігей, який підкреслює: «Отже, засоби наукового стилю мають давати змогу авторові точно та переконливо передавати здобути знання, а читачеві – швидко орієнтуватися в тексті, глибоко засвоювати й осмислювати його зміст» [48, с. 75].

В. Мозговий акцентує на реалізації науковим стилем передусім мислетвірної та номінативної функцій мови. «Оскільки цей стиль обслуговує професійно-наукову сферу, – твердить учений, – головною метою науковця є об'єктивний, зрозумілий, доказовий, точний і неупереджений виклад інформації, яка має впливати не на почуття, а на розум і свідомість читача» [41, с. 39].

Отож, науковий стиль має свої особливості, що відрізняють його від інших літературних стилів. Функціональні ознаки наукового стилю стали предметом вивчення у працях Б. Головіна «Основи культури мовлення» [11], А. Коваль «Практична стилістика сучасної української мови» [26], В. Комісарова «Теорія перекладу» та «Сучасне перекладознавство» [27; 28], Н. Непійводи «Мова української наукової технічної літератури» [43], О. Трубачова «Бесіда про методологію наукової праці» [53].

Зокрема, дослідники серед характерних ознак наукового стилю визначають:

- точність, об'єктивність, змістовність, стислість і логічність [26, с. 8– 9];
- точність, ясність і правильність [43, с. 23 – 25];
- ясність, простота, стислість [53, с. 573];
- правильність, точність, логічність, чистота й доречність [11, с. 274];

- інформативність (змістовність), логічність, точність, об'єктивність, ясність і зрозумілість [27, с. 110].

Комунікативні якості наукового мовлення П. Селігей класифікує крізь призму автор-зміст-засіб-сприймач таким чином:

- головні – логічність, стислість (точність), ясність;

- потрібні – об'єктивність, достатність (змістовність, послідовність, пропорційність, структурованість, цілеспрямованість), доречність (правильність, чистота), виразність (дієвість, дохідливість);

- допустимі – експресивність, багатство (естетичність, образність, ритмічність, різноманітність) [48, с. 82].

Зупинимося на розгляді таких основних ознак наукового стилю як ясність, точність, стислість, логічність. Як слушно твердив П. Селігей, «оскільки науковий стиль є цариною найбільш прозорого й осмисленого вживання мови, ясність для нього – визначальна комунікативна риса» [48, с. 389].

Свого часу Дж. Локк давав такі рецепти забезпечення ясності тексту:

- 1) уживати лише ті слова, які є знаками певних понять, тобто ідей;
- 2) уживати те саме слово як знак того самого поняття;
- 3) сполучати слова відповідно до правил граматики;
- 4) поєднувати речення в такий спосіб, щоб виходило зв'язне міркування [37, с. 406 – 407].

Продовжуючи думки світового філософа, уже в наш час П. Селігей дає сучасним українським ученим такі поради мовної ясності: «На лексичному рівні – послуговуватися загальноживаними словами, і до того ж у точному значенні, уникати двозначностей, віддавати перевагу питомим словам перед чужим, конкретним – перед абстрактним. На морфологічному рівні – не нагромаджувати поспіль кілька іменників, надто в родовому відмінку, не витісняти дієслова віддієслівними іменниками, домірно вживати різні частини мови. На синтаксичному рівні – не розтягувати надто фрази, не

розривати думку довгими вставками, не нанизувати кілька підрядних речень поспіль, не захоплюватися пасивними зворотами, пильнувати природний словолад» [48, с. 394].

У свою чергу В. Мозговий акцентує на таких ознаках наукового стилю різних рівнів: «У синтаксисі дозволяється тільки прямий порядок слів, переважають пасивні конструкції і складнопідрядні речення з ознаками мети, причини, наслідку, результату. Лексика характеризується наявністю спеціальних термінів, абстрактних слів і понять, наукової фразеології. Слова вживаються тільки у прямому значенні, неприпустиме їх різне тлумачення, емоційне забарвлення, метафоричність» [41, с. 39].

Із ясністю у науковому викладі тісно пов'язані точність і стислість. Так, точність як норма наукового стилю вимагає ретельно добирати слова (терміни) й звороти, вживати їх в узвичаєних значеннях, аби виключити ймовірність неоднозначного розуміння [48, с. 398]. На думку П. Селігея, ознакою стислості є розумне співвідношення інформативності та надлишковості [48, с. 417].

Логічність тексту наукового стилю забезпечується за рахунок чіткої внутрішньої структури, членування його на окремі пункти, параграфи, абзаци, цитування з обов'язковим посиланням на адресат [41, с. 39].

Основними умовами логічності є:

- 1) несуперечливість поєднання слів;
- 2) правильний порядок слів;
- 3) правильний зв'язок окремих висловлювань у тексті;
- 4) позначення переходів від однієї думки до іншої [9, с. 13].

Підсумує сказане. Науковий стиль є одним із функціональних стилів мови, що обслуговує сфери науки, освіти, техніки, та характеризується сукупністю ознак, зокрема ясність, точність, логічність. Науковий стиль має підстилі та реалізується у властивих для нього жанрах. Про це йдеться в наступному параграфі роботи.

1.1.2 Підстилі та жанри наукового стилю

Науковий стиль неоднорідне явище. Сфери його вживання дають змогу науковцям (В. Мозговий, Т. Гриценко, С. Шевчук) виділяти у його межах кілька підстилів, що мають своє конкретне завдання, адресата, набір виражальних засобів, способи організації [12, с. 140]. До таких підстилів наукового стилю відносять, зокрема:

- 1) власне науковий,
- 2) науково-навчальний,
- 3) науково-публіцистичний.

Т. Гриценко акцентує, що інколи в мовознавчій літературі виділяють ще науково-технічний підстиль.

Власне науковий підстиль обслуговує вчених, спеціалістів. Він має своїм завданням якнайповніше, якнайточніше, обґрунтовано повідомити наукову інформацію і довести її новизну. Цей стиль відрізняється від інших насиченістю термінів; використанням довгих складних слів, іншомовної лексики; тематично однорідні слова вживаються досить часто.

Власне науковий підстиль характеризується частим використанням складнопідрядних речень (найчастіше з підрядними означальними, додатковими, причини або наслідку), синтаксис відзначається строгою логічністю, книжністю; використанням вставних слів, які підсумовують сказане (отже, таким чином), пов'язують його з наступним викладом (по-перше, по-друге, навпаки, наприклад); переважанням розповідних речень, питальні речення вживаються при постановці проблеми, при полеміці; порядок слів прямий; частим використанням конструкцій з відокремленими зворотами; безсполучникові складні речення вживані переважно при переліку і класифікації тощо [12, с. 141].

Основні завдання та функції науково-популярної літератури полягають у тому, щоб привернути увагу нефхівця до актуальних проблем тієї чи іншої науки у доступній, дохідливій і цікавій формі [12, с.143].

Для науково-популярного підстилю характерними є такі ознаки: інформація подається вибірково, не в повному обсязі, без аргументації; наводяться лише факти, положення, які непідготовлений читач (слухач) сприймає як істинні; якщо читач має певну підготовку, науковість викладу переважає над популярністю; образність, емоційність (експресія) наукового тексту (використання епітетів, метафор, образних перифраз) [12, с.144].

Науково-навчальний підстиль виконує навчальну функцію. Він займає проміжне місце між власне науковим і науково-популярним підстилями. Цей підстиль покликаний активізувати логічне мислення читача (слухача).

Кожен із цих підстилів використовується в жанрах наукової літератури. Під жанром розуміється різновид текстів певного стилю, що різняться насамперед метою мовлення, сферою спілкування та іншими ознаками [55, с. 110].

За С. Шевчук, науковий стиль реалізується в таких жанрах: дисертація, монографія, стаття, підручник, лекція, відгук, анотація, рецензія, виступи на наукових конференціях, дискусії, доповіді на наукові теми [55, с. 111]. У цьому переліку С. Шевчук не наводить конспект, анотацію, реферат, які називає в іншій частині книги «вторинними науковими текстами» [55, с. 117].

Почасти дослідники використовують для номінування різновидів наукових текстів слова «жанр» і «тип» як синонімічні. У такий спосіб до класифікації наукових текстів відносяться: анотація, тези, конспект, відгук, рецензія, реферат, курсова, кваліфікаційна роботи, стаття, дисертація, доповідь, дискусія, монографія, підручник, стаття. Водночас, кожен із цих жанрів наукового стилю має свої особливості, але спільним для усіх є те, що вони передають наукове знання, зосереджують увагу на головному. У всіх

жанрах наукового стилю переважає використання мовних засобів, які задовольняють потреби цієї сфери спілкування [27, с.111].

Тож, на думку вчених, лінгвістичні особливості наукового стилю виявляються в сукупності мовних засобів різних рівнів. Про мовні особливості наукового стилю ведемо мову в наступному параграфі розділу.

1.2. Стилістичне використання засобів мови

Науковий стиль має свої особливості в лексиці, фонетиці, морфології та синтаксисі. Переважно, дослідники функціональних стилів не розмежовують особливості наукового стилю за мовними рівнями. Розгляд праць Г. Волкотруб [9], Т. Гриценка [12], А. Коваль [26], В. Мозгового [41], П. Селігея [48], С. Шевчук [55] дає змогу здійснити спробу узагальнити та систематизувати мовні властивості наукового стилю в українській та англійській мовах.

У будові української та англійської мов є істотні відмінності. Особливо ця властивість простежується в науковому стилі. В англійській мові синтаксична організація висловлювання відіграє головну роль, натомість морфологічна – другорядну. В українській мові ці аспекти є рівноцінними. Зокрема, багатоманіття герундіальних, інфінітивних та дієприкметникових зворотів дозволяє досягти в текстах англійської наукової літератури максимальної структурної стислості. Ця стислість, як правило, порушується при перекладі українською мовою.

1.2.1 Мовні особливості функціонування наукового стилю в українській мові

В основі стилю сучасної української наукової і технічної літератури лежать норми сучасної української мови з певними специфічними характеристиками.

Особливості наукового стилю на лексичному рівні:

- 1) нейтральність лексики;
- 2) вживання слів лише в прямому значенні;
- 3) використання слів загальноживаних, слів-термінів, слів іншомовного походження;
- 4) широке використання абстрактних понять, номенклатурних назв.

На морфологічному рівні науковий стиль характеризується:

- 1) заміною особового займенника «Я» авторським «Ми»;
- 2) наданням переваги іменникам над дієсловами;
- 3) використанням неозначеної форми дієслова з -ти (досліджувати, виміряти);
- 4) вживанням: *іменників із суфіксами -анн(я), -енн(я), -інн(я), напр.: згорання, розуміння; абстрактних іменників із суфіксами -ість (вогкість), -ств(о), -зтв(о), -цтв(о) (новаторство, виробництво); відносних прикметників із суфіксами -ов-, -н- (бізнесовий, виставковий, посадковий), віддієслівних прикметників на -льний замість активного дієприкметника на -учий (-ючий) (друкувальний, коригувальний, узагальнювальний);*
- 5) поширенням іменників у родовому відмінку.

Характерним для синтаксису наукового стилю є:

- 1) складні речення різних типів;
- 2) відокремленні звороти;
- 3) конструкції з однорідними членами речення;
- 4) прямий порядок слів;

5) іменний характер наукового викладу, що зумовлений тенденцією до згортання підрядних речень в іменникові групи (ця ознака типова і для англійської мови);

б) заміна пасивних конструкцій на активні.

Крім власне мовних засобів, до специфічних засобів наукового стилю відносяться спеціальні наукові символи, умовні скорочення, формули, таблиці, списки, інформація, подана у графічному вигляді [41, с. 39].

1.2.2 Лексико-граматичні структури англійських наукових текстів

В основі стилю сучасної наукової і технічної літератури лежать норми англійської письмової мови з певними специфічними характеристиками. У лінгвістичних роботах [27; 21], в яких досліджується специфіка науково-технічного стилю сучасної англійської мови, вказується на низку особливостей, а саме:

Лексика:

1) вживається велика кількість спеціальних термінів і слів не англосаксонського походження.

Грамматика:

1) широке вживання множини речових іменників (fats, oils, steels, wools);

2) множини у назві інструментів (clippers, shears, compasses);

3) вживання прийменника of для передачі видо-родових зв'язків (the oxidizer of liquid oxygen);

4) розповсюдженість атрибутивних сполучень зі словами type, design, pattern, grade;

5) вживання причинно-наслідкових сполучників та логічних зв'язок типу since, therefore, results in, etc.

Ряд особливостей має і граматична структура речення наукових текстів в англійській мові. До таких специфічних рис відносять [3, с. 132]:

1) наявність довгих речень, які включають велику кількість другорядних і однорідних членів. При цьому залежні від підмета і присудка слова часто стоять на відстані від того слова, яке вони визначають (This approach possesses the advantage over the experimental method of greater flexibility);

2) вживання багатоконпонентних атрибутивних словосполучень (Pulse microwave radar station);

3) вживання означень, утворених шляхом стяжки цілих синтаксичних груп (Circulation induced effects замість effects induced by circulation);

4) вживання синтаксичних конструкцій, пасивних конструкцій, зворотів (об'єктний відмінок з інфінітивом, називний відмінок з інфінітивом): The application of electronics was changed our life);

5) наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів) особливо в таблицях, графіках.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

2.1 Науковий переклад як методологічна проблема

Загальновідомо, що для здійснення високоякісного перекладу науково-технічної літератури перекладач має не лише володіти вихідною і цільовою мовами, але й розуміти суть матеріалу. Вимоги, що висуваються до перекладу науково-технічної літератури в українській мові, складають самостійну теоретичну та практичну проблему, вирішення якої вимагає глибокого аналізу і вивчення.

За Г. Ліловою, переклад існує в трьох основних формах: а) усний; б) письмовий; в) машинний. Він розділяється на три основні види, кожен із яких має свою розгалужену систему жанрів:

- 1) суспільно-політичний переклад;
- 2) художній переклад;
- 3) науковий і технічний переклад [34, с. 238].

Запропоновані Г. Ліловою види перекладу за змістовним наповненням, Р. Міньяр-Білоручев охарактеризував за семасіологічним зв'язком мовних засобів. Так, переклад текстів, що наповнені образними виразами, тропами, називається художнім. Переклад текстів, що насичений термінологією, є науково-технічним перекладом. Переклад текстів, що наповнені кліше та штампами, кількість яких значна в газетах, є суспільно-політичним перекладом [38, с. 139].

У межах кожного функціонального стилю визначаються певні мовні особливості, вплив яких на результат процесу перекладу є вельми істотним. За В. Комісаровим, для науково-технічного стилю такими є його лексико-граматичні особливості [27, с. 109].

Перекладаючи науково-технічні тексти, підкреслював В. Карабан, слід мати на увазі, що можуть існувати різні жанрові і стилістичні норми текстів у мові оригіналу і перекладу. Так, в англomовних наукових статтях автори частіше вживають займенник першої особи однини, розмовні лексичні та фразеологічні елементи, ніж у статтях українською мовою [20, с. 455].

У той же час, як наголошував Р. Міньяр-Білоручев, для роботи в галузі науково-технічного перекладу перекладачу необхідні спеціальні знання з тієї галузі науки чи техніки, звідки запозичений текст. У зв'язку з цим науково-технічний переклад поділяється на військовий переклад, економічний переклад, медичний переклад тощо. На переконання вченого, «спеціальні знання необхідні не лише для того, аби розуміти вихідні тексти, але і для того, щоб правильно вживати в мові терміни...» [38, с. 140].

Разом із тим, залежно від вимог, що висуваються до перекладу, останній може бути детальним, адекватним, з особливою орієнтацією на термінологічні одиниці або ж фрагментарним, неповним, з точним перекладом лише окремих, найбільш важливих місць [22, с. 142].

Тим самим, серед основних видів і форм науково-технічного перекладу прийнято вирізняти:

- вільний переклад – полягає у передачі розуміння загального змісту тексту;

- дослівний переклад – розповідає зміст кожного речення й допомагає правильно зрозуміти його;

- адекватний переклад, тобто рівноцінний оригіналу, має на увазі глибоке розуміння предмету перекладу, тексту, твору, чітко відповідає лексико-граматичному складу мови перекладу [10, с.16].

З огляду на вищесказане, як твердить В. Шляхова, перекладознавці на матеріалі зіставлення оригіналів, або першотворів та друготворів, вивели низку вимог до якості перекладної продукції, які прийнято називати нормами перекладу [56, с. 68].

В. Сдобніков та О. Петрова визначають такі норми перекладу:

- 1) норма еквівалентності перекладу;
- 2) жанрово-стилістична норма перекладу;
- 3) норма перекладацького мовлення;
- 4) прагматична норма перекладу;
- 5) конвенційна норма перекладу [49, с. 220].

У тексті перекладу має бути дотримана жанрово-стилістична особливість оригіналу, а значить, перекладач має бути обізнаним з особливостями наукового стилю мови оригіналу та перекладу, з його жанрами. У той же час, при перекладі українською мовою наукові і технічні тексти англійською мовою повинні бути адаптованими з урахуванням стилістичних і жанрових норм, що існують в українській мові і культурі стосовно відповідних текстів. Адже, як твердить В. Карабан, неврахування зазначених розбіжностей в перекладі призводить до стилістичних перекладацьких помилок [19, с. 455].

2.1.1 Характерні особливості наукового перекладу

Переклад наукових текстів позначений особливостями відтворення його формально-змістових рівнів. Ці особливості варто враховувати у мовленнєвій практиці.

Т. Кияк працю над текстом з точки зору практики перекладу пропонує членувати на три фази:

- 1) фаза аналізу, тобто сприйняття та розуміння тексту;
- 2) фаза синтезу, тобто формування тексту перекладу;
- 3) фаза оцінювання відповідності перекладу до вихідного тексту [23, с. 16].

Схожої думки дотримується В. Шляхова, яка визначає такі етапи роботи над текстом:

- доперекладний;
- власне перекладання;
- етап оцінювання й редагування кінцевого продукту [56, с.71].

На першому етапі відбувається загальне ознайомлення з текстом, з'ясування його призначення, змістовного наповнення, стилістичної та жанрової належності. Доперекладний аналіз наукового тексту націлює на виділення специфічних проблем – термінолексем та терміносполук, мовних формул та речень, як правило, ускладнених вставними словами, зворотами. Цей етап зумовлює подальшу стратегію перекладацької діяльності: перекладання може здійснюватися послідовно з перервами на консультування з довідковою літературою, на узгодження дібраної одиниці перекладу з попередньою. Контрольно-корекційний етап роботи може бути розпочатий із зачитування вголос перекладеної продукції. На цьому етапі відбувається критичне оцінювання перекладачем створеного продукту загалом та його частин, редагування [56, с.17 – 72].

У перекладознавстві технологічний процес редагування науково-технічного перекладу містить кілька видів робіт:

- 1) аналітичне порівняння перекладу з текстом оригіналу;
- 2) перевірку повноти та адекватності перекладу й оригіналу;
- 3) перевірку використання науково-технічної термінології, правильності й однаковості застосування термінів, їх відповідності стандартам;
- 4) перевірку написання фізичних величин та їх одиниць, умовних позначень, скорочень, символів;
- 5) редагування стилю викладу;
- 6) перевірку правильності розшифрування абревіатур;
- 7) контроль використання транскрипції та транслітерації;
- 8) перевірку орфографії та пунктуації;
- 9) перевірку правильності написання різних найменувань;
- 10) внесення поправок;

- 11) усунення ненормованих варіантів терміна зі сфери протиріччя;
- 12) корекція всього тексту [23, с. 33].

В залежності від характерних ознак тексту перекладач визначає стратегії його перекладу. Водночас, попри свою специфіку, в основі наукових текстів лежить інформація. Слушно зауважує І. Алексеєва у своїй праці «Професійний тренінг перекладача»: з практичною метою перекладу інформацію, що несе текст, варто поділяти на три види: когнітивну, емоційну та естетичну. Кожен вид інформації, на думку дослідниці, є визначальним для певного типу тексту та має свої засоби мовленнєвого оформлення [1, с. 152].

Власне науковий текст служить для передачі когнітивної інформації. У той час численні мовні засоби забезпечують їх оформлення як об'єктивної інформації. І. Алексеєва наводить такі провідні мовні засоби, які вимагають еквівалентної передачі в перекладі [1, с. 166 – 168]:

- 1). Семантика підмета. У якості підмета використовуються іменники з тематичного кола певної галузі знань, або особові та вказівні займенники, що вказують на іменник. Особові займенники однини зі значенням суб'єкта зустрічаються зрідка. Переважно автор-суб'єкт виявляє себе у формі «ми».

- 2). Різноманітні засоби вираження пасивності по відношенню до підмету: спеціальні дієслівні стани (пасив), дієслівні конструкції з пасивним значенням, безособові і неозначено-особові речення.

- 3). Перевага теперішнього часу дієслова.

- 4). Велика кількість складних слів і слів з абстрактним значенням. Ця риса відбиває високий рівень узагальнення описаних відомостей, а отже їх об'єктивність.

- 5) Чітка номінативність тексту, перевага іменників, вираз дії не через дієслово, а через віддієслівний іменник.

2.2 Переклад лексичних одиниць у науковому тексті

Найбільш типовою лексичною ознакою науково-технічної літератури будь-якої мови є насиченість тексту спеціальними термінами і термінологічними словосполученнями, а також наявність реалій, кліше, логіко-граматичних лексичних конструкцій і скорочень [25, с.257].

Лексика в науковому тексті одноманітна за складом, що визначається, за словами І. Алексєєвої, доволі схожим набором слів (наприклад, «аналізувати», «процес», «прийди до висновку») [1, с. 168]. Таку лексику називають загальнонауковою. Ця лексика є емоційно нейтральною та має велику кількість синонімічних рядів. Під час перекладу обирають відповідники в мові, на яку здійснюється переклад. Для того можна послуговуватися перекладним словником.

У наукових текстах широко представлені різного роду скорочення. Переважно термінологічним скороченням дається відповідне повне значення у словниках [1, с. 168].

Терміном реалії С. Влахов позначив слова, що називають елементи побуту, культури, історичної епохи і соціального устрою, фольклор, тобто слова на позначення специфіки певного народу, країни, що чужі іншим народам і країнам [8, с. 6]. Проблема відтворення семантико-стилістичних функцій реалій засобами цільової мови – одна з кардинальних у перекладознавстві. Розглядові цього питання присвячені праці Ю. Катцера і О. Куніна, А. Швейцера та В. Шевчука, Л. Бархударова, А. Федорова, В. Виноградова, С. Влахова та С. Флорина [18, с. 50 – 51].

На основі зіставлення англomовних перекладів українських текстів з їхніми оригіналами Р. Зорівчак дійшла висновку про такі способи трансляційного перейменування реалій: транскрипцію (транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, міжмовну

конотативну транспозицію, калькування (повне чи часткове), комбіновану реномінацію та контекстуальне розтлумачення [18, с. 51].

Так, наприклад, в англійських наукових текстах канадсько-українського періодичного видання «East / West: Journal of Ukrainian Studies» [78], номер якого присвячений дослідженню теми Голодомору 1931 – 1933 рр. в Україні, вживаються паралельно еквіваленти *Holodomor* та *Famine*. Різноманітні терміни соціально-політичної сфери СРСР передаються англійськими кальками: *Soviet Collectivization*, *kulaks*, *perestroika*, *veteran Sovietologist*, *the Communist Party*. Таким шляхом перекладається лексика на позначення мистецьких, наукових установ, що спочатку виникли як українські назви, а згодом створювалися їх англійські кальки: *the Institute of History of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR*, *Canadian Institute of Ukrainian Studies*.

Кліше становить собою стереотипні слова і фрази. Нині вони займають, на думку В. Судовцева, особливе місце в загальному арсеналі лексичних засобів та часто зустрічаються в періодиці політичного і науково-технічного характеру. Кліше включають ідіоми, сталі вирази і стереотипи, набір готових фраз [51, с. 20]. Наприклад:

Враховуючи вищесказане... – *From above mentioned...*

Мова йде про... – *The subject is...*

Вдале рішення... – *Favourable solution*

Що стосується... – *As for...*

Необмежені можливості – *Fargoing possibilities*.

Отож, поповнення словникового запасу сучасної української мови відбувається шляхом запозичення нових слів та словосполучень, а також шляхом утворення нових лексичних одиниць на базі вже тих, що вже існують. Як акцентують мовознавці, перекладачі часто зазнають певних труднощів при перекладі подібних новоутворень, тому що творення нових

слів, як відомо, відбувається в кожній мові за певними, властивими лише певній мові, словотворчими моделями [40, с. 77].

2.2.1 Термінологія як основа наукового тексту: особливості перекладу

Характерною рисою наукового тексту є велика кількість термінів. Цей лексичний апарат, за виразом І. Алексєєвої, спеціально вироблений для передачі когнітивної інформації [1, с. 167]. У лексичній системі наукового стилю виділяють так звану загальнонаукову лексику, уживану в будь-якій науковій галузі (дослідження, гіпотеза), та терміни.

За визначенням І. Білодіда [5, с. 158], терміном називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, економіки тощо, термінами називають слова і словосполучення, які позначають спеціальні об'єкти і поняття, якими оперують спеціалісти певної галузі науки. Тому логічно, що наукові терміни можуть бути загальними (універсальними) і спеціальними (національними). З перекладознавчої точки зору інтерес представляють саме спеціальні терміни.

Термінологічні одиниці – це слова або словосполучення, що виражають чітко окреслені поняття з певної галузі знань [57, с. 25]. Вони є основними маркерами наукового стилю на лексичному рівні, у яких концентрується квінтесенція кожної науки [12, с.137].

Термінологічній лексиці властива інформативність, адже терміни допомагають гранично коротко висловити свої думки. Без них не можна обійтися в наукових творах. Ступінь термінологізації наукових текстів залежить від характеру викладу, адресації тексту, ступеня володіння фаховою термінологією автора наукової праці [12, с.137]. Як наголошував В. Комісаров, терміни мають забезпечувати чітку і точну вказівку на реальні

об'єкти та явища, встановлювати однозначне розуміння спеціалістами інформації, яка передається [28, с.110].

Наразі україномовна терміносистема ще проходить шлях свого становлення, за своїм походженням є неоднорідною та поділяється на:

1) одиниці, що виникли в результаті лексико-семантичного та морфологічного словотворення;

2) запозичені одиниці, що ввійшли до мови завдяки транскрибуванню, калькуванню;

3) змішані одиниці [56, с. 68].

У той же час, за В. Коптіловим, система термінів передає систему наукових понять, які є наслідком тривалого попереднього розвитку цієї галузі і необхідною умовою дальшого її прогресу. Правильне розуміння і відповідне відтворення в перекладі термінів, наявних у тексті оригіналу, є першою заповіддю перекладача наукової літератури [31, с.248].

Отож, терміни є однозначними, вони не мають емоційного забарвлення і не залежать від контексту. Ці три важливі ознаки термінів ведуть до вирішальних для перекладача висновків: для передачі термінів у науковому тексті повинні використовуватися однозначні, незалежні від контексту відповідності – еквіваленти [3, с. 167]. Значна частина еквівалентів знаходиться в двомовних спеціальних словниках.

У процесі перекладу терміну визначають два етапи:

1) з'ясування значення терміну в контексті;

2) переклад значення рідною мовою [25, с.257].

Л. Черняховська визначила такі способи перекладу науково-технічних термінів, як: перший – використання слова, що вже існує в мові; другий – створення нових матеріальних одиниць мови (слова, словосполучення, аббревіатури тощо) [54, с.9].

Щодо першого способу, то йдеться про «знаходження лексичного еквівалента у мові перекладу» [6, с.43]. Під еквівалентом розуміють постійну

лексичну відповідність, що точно співпадає зі значенням слова. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові й розширювати знання термінів-еквівалентів [25, с.257].

При відсутності терміну в мові, на яку здійснюється переклад, в науковому тексті створюється новий. У той же час, при творенні нових терміноодиниць слід дотримуватися певних вимог [13, с. 12 – 13]:

- 1) термін має відповідати правилам і нормам мови;
- 2) термін має бути систематичним, точним, коротким, однозначним, позбавленим синонімів, експресивно нейтральним, милозвучним;
- 3) термін мусить мати чітке визначення, що орієнтоване на певне поняття.

Проблема відсутності і неприйнятності відповідників зазвичай вирішується, наголошує Н. Кудрявцева, такими шляхами як:

- запозичення,
- калькування,
- додавання,
- використання архаїзмів,
- дослівного перекладу,
- застосування неологізму,
- транслітерації / транскрипції [33, с. 347].

Водночас, доволі поширеним є явище відсутності в цільовій мові прийняттого відповідника. У випадку фактичної неперекладності, навіть за звернення до одного з наведених способів, «часто маємо випадки, коли одиниці мовою оригіналу майже обов'язково з'являються поруч, а інколи навіть і замість відповідників у перекладі» [33, с. 348].

У цьому контексті слушними є твердження Т. Кияка про те, що перекладач «повинен володіти, поряд з блискучими знаннями чужоземної та державної мов, такими енциклопедичними знаннями, які стосуються багатогранних тем предмета перемовин» [23, с. 10]. І далі, укладач

підручника наголошує на формуванні в Україні власних терміносистем, які орієнтуються на мови-продуценти [23, с. 10].

У разі відсутності чіткого еквівалента науковці пропонують вдаватися до перекладацьких трансформацій, що прийнято поділяти на лексичні, граматичні, а дехто називає і стилістичні.

2.3 Перекладознавчі трансформації

Однією з актуальних перекладознавчих проблем є розуміння терміну «трансформація». Розглядові питанню як передати знання, яке реалізується в науковому тексті, перекладачем за допомогою різноманітних лексико-стильовим трансформаціям присвячені праці З. Херріс, Ю. Найди, І. Ревзіна, В. Розенцвейга, С. Бархударова, Л. Нелюбина, які детально розглянула та проаналізувала у своїй роботі Г. Петрова [44]. Не вдаючись до переказу статті дослідниці, визначимо перекладознавчу трансформацію як складний перекладознавчий прийом, сутність якого полягає у зміні формальних чи семантичних компонентів вихідного тексту відповідно до компетенцій нового адресата. Умовами здійснення такої трансформації є відсутність можливості перекладу за міжмовними паралелями задля здійснення комунікації і зберігання інформації.

У теорії перекладу існують класифікації перекладознавчих трансформацій за різними ознаками. У своїй роботі Г. Петрова наводить класифікацію А. Швейдера, що залежить від моделі рівнів еквівалентності; Л. Латишева, який дає класифікацію міжмовних трансформацій за характером відхилень від міжмовних відповідників; Л. Бархударова, що розрізняє перекладознавчі трансформації за формальними ознаками; В. Комісарова, який в залежності від характеру перетворення визначає трансформації лексичні, граматичні та лексико-граматичні; Я. Рецкера, котрий поділяє трансформації на лексичні та граматичні [44, с. 189 – 190].

Зокрема, Л. Бархударов вирізняє такі перекладацькі трансформації, як: перестановка, заміна, додавання, випущення [4, с. 191]. Розглядові різновидів цих трансформації присвячені наступні параграфи роботи.

2.3.1 Лексичні трансформації

Р. Міньяр-Білоручев визначив лексичні трансформації так: «Лексичні трансформації, що готують вихідний текст до знакового способу перекладу, мають на увазі не лаконічність позначень, а пошук лексичних одиниць, для яких у перекладача маються готові еквіваленти» [38, с. 167].

Серед причин використання прийому лексичних трансформації для отримання адекватного перекладу В. Алімов у своїй праці «Теорія перекладу» визначає такі:

1) відмінні ознаки, покладені в основу слів мови оригіналу та мови перекладу;

2) різниця у смисловому наповненні слова, адже слова можуть мати різні види лексичних значень;

3) відмінність в узгодженні слів у різних мовах [4, с. 120].

У перекладознавчій науці поширення здобула класифікація лексичних трансформацій, запропонована В. Карабаном [19, с. 300].

До лексичних трансформацій учений відносить:

1) конкретизацію значення слова – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики (It is argued here that none of these criticism is successful. – Тут робиться спроба довести, що жодне із зазначених критичних зауважень не є обґрунтованим);

2) генералізацію значення слова – слово із вузьким значенням у перекладі замінюється на слово із ширшим значенням (The first factories were driven by water. – Перші фабрики працювали на воді);

3) трансформацію додавання слова – полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення, що перекладається (Non-members of the organization are invited to the conference as observers. – Країни, що не є членами організації, запрошуються для участі в конференції, в якості спостерігачів);

4) вилучення слова – полягає в усуненні в тексті перекладу таких лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту (The proposal was rejected and repudiated. – Цю пропозицію було відкинуто);

5) заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (Mechanical engineers also design machine components. – Інженери-механіки також проектують і розробляють деталі машин);

б) перестановку слова.

Варто поточнити, що деякі дослідники у межах цієї класифікації визначають види лексичної трансформації. Так, у колективній праці «Термінологія та переклад», до її основних видів відносять транскодування та калькування. До першого належать транскрибування (наприклад, англ. reak – укр. пік) й транслітерування (наприклад, англ. laser – укр. лазер). Ці трансформації використовуються переважно для перекладу антропонімів, топонімів, гідронімів [6, с. 44 – 45].

Способи перекладу власних імен, назв організацій, установ, видавництв, журналів, вулиць, театрів, інтернаціоналізмів за допомогою названих лексичних трансформацій розглянуто в англomовній праці І. Корунця «Теорія і практика перекладу» [72, с. 91 – 140], Л. Білозерської «Термінологія та переклад» [6, с. 54 – 57]. У другій частині роботи під час перекладу будемо наводити їх основні положення.

2.3.2 Граматичні трансформації

Лише незначна частина англійських та українських речень має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів. Як твердить С. Амеліна: «І тільки в такому випадку англійські речення можуть перекладатися відповідними українськими, без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається "дослівним"» [3, с. 132]. За слушним зауваженням К. Сухенка, цей переклад слід відрізнити від граматично буквального перекладу, який є дослівним перекладом граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми мови перекладу та / або жанрово-стилістичні норми науково-технічної літератури, призводить до різних викривлень у передачі смислу оригіналу. Щоб уникнути неадекватного буквального перекладу потрібно застосовувати перекладацькі трансформації, внаслідок яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу та стає адекватним» [52, с.132].

Детально проаналізував граматичні трансформації в наукових текстах В. Карабан [20]. У роботі спираємося на визначення граматичної перекладацької трансформації, запропоноване дослідником, під яким розуміється «зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі» [20].

Граматичні трансформації спричиняються різними чинниками. Серед них визначено такі:

1) різниця у способах передачі інформації англійським і українським реченням, наприклад, попередність однієї дії іншій у минулому в англійській мові позначається формою Past Perfect дієслова-присудка, а в українській мові – словами або словосполученнями («раніше», «перед цим», «до того»);

2) відсутність в одній з мов певних граматичних явищ, форм або конструкцій, наприклад, в українській мові артиклі, герундіальна форма

дієслова, формальний додаток («it»), а в англійській – родові форми іменників та прикметників, форми відмінків числівників;

3) необов'язковість вираження граматичної інформації в одній з мов (наприклад, в українській мові граматично не виражена інформація про те, що дія в теперішньому часі відбувається у момент говоріння, на відміну від англійської, де є дієслівна форма Present Continuous);

4) різниця у представленні змісту речення поверхневою структурою (наприклад, в англійській мові складна інформація у додатку може виражатися у вигляді складного додатку Objective Infinitive);

5) особливості сполучуваності й функціонування слів у словосполученнях і реченнях (наприклад, через особливості сполучуваності прикметника administrative словосполучення administrative efficiency не може перекладатися як «адміністративна ефективність» і повинне перекладатися як «ефективне управління» [20]).

У перекладознавчій науці вирізняють такі п'ять основних видів граматичних трансформацій:

1) пермутація (перестановка) – це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні (наприклад, іменник-означення в англійській мові перебуває в препозиції, перед означуваним іменником – theory construction, тоді як в українській мові іменник-означення стоїть після означуваного іменника – «побудова теорії»);

2) субституція (заміна) – внаслідок цієї трансформації відбувається зміна граматичних ознак словоформ (наприклад, вживання форми множини замість однини в оригіналі);

3) додавання – це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення (наприклад, при перекладі прикметника recurrent «що періодично повторюється»);

4) вилучення – це така граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі вилучається певний мовний елемент (нерідко це плеоназм);

5) комплексна трансформація – включає дві або більше простих граматичних трансформацій (під час перекладу одночасно відбувається перестановка та додавання) [20].

Оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни.

Вміння та навички перекладацьких трансформацій, твердив В. Карабан, становлять істотний компонент компетенції перекладача. Застосування трансформації у перекладі має спрямовуватися на адекватну передачу смислу оригіналу та враховувати норми мови перекладу.

РОЗДІЛ 3.
АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД НАУКОВИХ ТЕКСТІВ
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ

3.1 Типологія наукових видань в англomовних джерелах

Наукові тексти є письмовими, а їхня різноманітність чисельна. У першому розділі визначено класифікацію жанрів наукового стилю, що є неоднорідною в дослідженнях вітчизняних мовознавців. До них відносять дисертації, монографії, статті, рецензії, анотації тощо. У цьому розділі розглянемо зарубіжний досвід.

Різні типи наукових текстів визначаються і в англomовних дослідженнях (Додаток А). Зокрема, П. Дж. Шембрі (Patrick J. Schembri) усю наукову літературу класифікує на основну (primary), додаткову (secondary), третього рівня (tertiary) та «сіру» (grey – у значенні обмежена в доступі) [75]:

1). До основної літератури дослідник відносить наукові доповіді та статті, що публікуються в рецензованих наукових журналах. Крім того, багато досліджень публікуються у формі монографії, дисертації, доповідей конференції.

2). Додаткова література включає огляди в журналах, монографічні книги та підручники, довідники та посібники, що використовуються задля отримання інформації про споріднені дослідницькі напрямки, або для ознайомлення з наявними дослідження в нових темах.

3). Література третього рівня базується на основній та вторинній. До неї відносяться публікації, що мають науково-популярний характер. Це і статті, й інформаційні бюлетені, передмови підручників, енциклопедії.

4). До «сірої» літератури відносять такі джерела наукової інформації, яка неопублікована чи розповсюджена у звичний спосіб, а тому її важко

отримати. «Сіра» література включає тези та дисертації з обмеженим доступом, журнали, що опубліковані певними групами за інтересами, тези доповідей конференції.

В основі цього розподілу лежить відкритість та доступність праць учених задля здійснення наукової комунікації у світі. Тому, наголошує П. Дж. Шембрі, не залежно від форми публікації вона може належати до будь-якої з цих категорій. Монографія, що представляє нові ідеї, результати наукових досліджень, які були оцінені низкою рецензентів (або «читачами» у випадку книги), вважатиметься первинною літературою, тоді як енциклопедія чи наукова журнальна стаття, навіть якщо вона написана лауреатом Нобелівської премії, може належати до літератури третього рівня [75].

У процесі наукової роботи дослідник звертається до всіх типів наукової літератури, враховуючи і той момент, що книги, журнали, газети мають свою специфіку та ліміт інформації. Про таку відмінність різних видань йдеться в онлайн-публікації на сайті бібліотеки університету Вікторії (провінція Британська Колумбія, Канада). Для молодих науковців пропонується таке порівняння книги та періодики [60]:

Книги:

- Поглиблене та повне вивчення теми.
- Більша затримка між подією або відкриттям та публікацією книги. У результаті більш повна інформація (причини, наслідки, довгострокові наслідки, більш повні висновки тощо).
- Більш глибокий аналіз.
- Ширша історична перспектива.
- Більше контексту як всередині, так і поза межами дисципліни.
- Містять оригінальні дослідження, які можуть охоплювати кілька експериментів чи навіть роки.
- Всеохопне висвітлення теми.

- Довгі: від 100 до декількох сотень сторінок.
- Опубліковано один раз, але можливі передруки видання.

Періодика:

- Може бути поглибленою – зазвичай на певну тему.
- Охоплює останні події та недавні події. Внаслідок інформація є поточною, але може бути неповною.
- Наявний «дух моменту» (особливо в газетах і журналах).
- Журнали важливі для звітування про швидкі темпи, конкурентоспроможні та часові дослідження.
- Журнали містять оригінальні дослідження і зазвичай зосереджуються на одному експерименті.
- Газети та журнали можуть посилатися на дослідження, але не містять оригінальних досліджень.
- Обмежене охоплення без особливого історичного огляду чи контексту.
- Коротка: кілька сотень слів (газетних статей) до 30 сторінок (журнальні статті).
- Складається з обсягів та випусків, опублікованих регулярно.

В англomовних джерелах висвітлюється також відмінність монографії, книги, журналу і періодичного видання. Зокрема, редактор, письменниця, блогер М. Гош дає користувачам інтернет-ресурсів таку інформацію щодо названих наукових текстів:

- монографія є спеціальною книгою на окрему тему, написана одним автором;
- дослідницька робота готується на певну тему в академічній сфері, тому у ній суворо дотримуються посилань на книги, статті та інші згадані джерела. Дослідницькі роботи публікуються в журналі, а їх авторами можуть бути як одна людина, так і декілька;
- періодичне наукове видання (journal) – це збірка наукових досліджень, які готують кілька різних людей на основі певної теми, та періодично

публікується (щотижня, раз на два тижні, щомісяця, раз на два місяці, щорічно, раз на два роки);

– журнал (magazine) – це збірка статей, що навпаки не ґрунтуються на навчальному предметі, та виходять як у друкованій, так і в електронній формі. Є новинні журнали, науки і технологій, подорожей, моди та фотографії. Вони публікуються час від часу (щотижня, два тижні, щомісяця, два раз на два, щорічно, раз на два роки). Тон журналу може бути серйозним або легким, а самі журнали пронумеровані, щоб стежити за опублікованими проблемами;

– книга – в академічному розумінні – це детальне дослідження певного предмету. Книга може складатися зі збірки статей, написаних одним автором чи кількома авторами. Докторські дисертації можуть бути опубліковані як академічні книги [70].

У наступному параграфі спробуємо здійснити характеристику англomовних наукових видань, предметом дослідження яких є літературознавча проблематика, зокрема розглянемо особливості побудови та вимоги до перекладу монографії, журналу та енциклопедії, що стали матеріалом вивчення у цій роботі.

3.2 Англomовні видання на літературознавчу проблематику та особливості їх перекладу

Як це ми побачили вище, англomовний науковий світ презентується різноманітним видань, що охоплюють усі галузі знань. Серед них потужну роль відіграють дослідження з літературознавства. Зупинимось на розгляді особливостей перекладу трьох провідних наукових текстів – монографії, енциклопедичній статті та науковій статті на літературознавчу проблематику. Цей аспект не ставав об'єктом спеціальних досліджень. Проте, у своїх роботах І. Алексєєва [1], Ю. Жлуктенко [16], Б. Климзо [24],

В. Михайліченко та О. Хавкіна [39], В. Розенцвейг [47] торкалися питань специфіки перекладу названих наукових текстів.

3.2.1 Монографія

Під монографією розуміють науково-дослідницьку працю на певну тему, що розглядається поглиблено. Цей жанр наукової літератури, за Т. Жеребило, має такі ознаки: 1) новизну теоретичного та емпіричного змісту; 2) єдність наукового підходу; 3) смислову завершеність; 4) складність композиційної структури. Крім характерного для монографії типового змісту (вступ, основна частина, висновки), вона включає периферійні тексти такі як анотація, передмова, післямова, бібліографія, зміст тощо. Структурна єдність монографії забезпечується за рахунок тематичної та смислової єдності її змісту. Водночас, монографія може відрізнятися варіативністю, специфікою предметної галузі, типом об'єкта, що вивчається [15, с. 203].

Коротко, монографія – це результат наукового дослідження, а її специфічний текст є складним для перекладача та потребує спеціальної підготовки. Специфіка монографії визначається тим, що її читачем є вчений, фахівець у своїй галузі. Перекладач має передати читачу доволі великий об'єм теоретичних та емпіричних відомостей.

За словами І. Алексєєвої, науковий текст, як і текст підручника, спеціалізований на передачі когнітивної інформації [1, с. 174]. Слідом за дослідницею, визначимо засоби передачі цієї інформації на прикладі монографії Дж. Каллера «Теорія літератури» [66].

Монографія «Теорія літератури» складається з восьми розділів:

1. Що таке теорія? (*What is Theory?*)
2. Що таке література і що вона вивчає? (*What is Literature and Does it Matter?*)
3. Література та культурні студії (*Literature and Cultural Studies*)

4. Мова, значення та інтерпретація (*Language, Meaning, and Interpretation*)

5. Риторика, поетика та поетичність (*Rhetoric, Poetics, and Poetry*)

6. Викладова форма (*Narrative*)

7. Перформативна мова (*Performative Language*)

8. Ідентичність, ідентифікація та суб'єкт (*Identity, Identification, and the Subject*)

Додаток: Теоретичні школи та рухи (*Theoretical Schools and Movements*)

Список літератури (*References*)

Додаткове читання (*Further Reading*)

Алфавітний покажчик (*Index*)

Лексика. Уже сам зміст визначає тематику книги – літературознавство.

Відповідно у книзі наявні терміни, зокрема спеціалізовані:

poetics – поетика,

epic – епос,

lyric – лірика,

drama – драма,

genre – жанр,

romance – романс,

novel – роман,

poem – поема,

tragedy – трагедія,

rhetorical figure – риторична фігура.

Значна кількість літературознавчих термінів у монографії є неангломовного походження. Названі терміни мають відповідні еквіваленти в українських літературознавчих словниках.

Труднощі може викликати переклад терміну «narrative», що не усталився у вітчизняному літературознавстві через свою багатозначність. Він перекладається українською засобом транслітерації як наратив (деякі

дослідники неправильно пишуть слово з подвійним «р»), але часто вживається власне українське означення – викладова форма (оповідь, розповідь). «Наратив» не значиться у Великому тлумачному словнику сучасної української мови [7].

Натомість у словниковій статті «Літературознавчої енциклопедії» Ю. Коваліва наратив (англ. narrative, від лат. narrare: розповідати, оповідати) визначено як «логоцентричне розповідання (оповідання, повість, роман тощо) із відповідною структурою та процесом самоздійснення як способу буття оповідного тексту, одночасно об'єкт і акт повідомлення про справжні чи фіктивні події, здійснюваний одним (кількома) наратором, адресований іншому (чи кільком) нарататору» [36, с. 89].

Крім літературознавчої термінології доволі великий об'єм інформації визначається загальнонауковою лексикою, що передається в українській мові засобом калькування:

method – метод,
interpretation – інтерпретація,
subject – суб'єкт,
term – термін,
function – функція,
theory – теорія,
theme – тема тощо.

Специфіку літературознавчої монографії визначає вживання назв культурних епох (*Renaissance* – Ренесанс), понять методології гуманітарних наук (*structuralism* – структуралізм, *deconstruction* – деконструкція, *phenomenology* – феноменологія, *feminist theory* – феміністична критика, *psychoanalysis* – психоаналіз, *post-colonial theory* – постколоніальні студії).

Важливим для наукового тексту цього жанру є посилання на попередніх дослідників теми, що вивчається. В аналізованій монографії Дж. Каллер звертається до праць таких учених: Jacques Derrida (Жак

Дерріда), Jacques Lacan (Жак Лакан), Mikkel Borch-Jakobsen (Міккель Борч-Якобсен) тощо. У перекладі власних імен виникають певні труднощі. Адже, при передачі власних імен перекладач відчуває себе затиснутим між прагненням до транслітерації, з одного боку, і збереженням фонетичної форми, з іншого. Перевага транслітерації полягає в тому, що ім'я не спотворюється в письмовому тексті, що особливо важливо, наприклад, при пошуці в Інтернеті [14, с. 17]. Виходячи з цього, показчик імен у перекладі слід складати двома мовами, в залежності від того, в якій формі ім'я зустрічається в тексті.

Міжнародна система транслітерації розроблена в одному напрямку, а саме, для перекладу кирилиці європейськими мовами. Цього не можна сказати про зворотний напрямок. Д. Єрмолович вважає, що чиста транслітерація не актуальна для сучасної перекладацької практики [14, с. 18]. Дж. К. Катфорд розрізняє етапи транслітерації, які спрямовані через фонологію до графології [21, с. 132]. Цей принцип доречний лише в тих випадках, якщо ім'я, яке перекладається, не канонізоване у мові, на яку перекладають.

Загальноживана лексика наукової монографії переважно містить абстрактні іменники, що називають поняття, властивості й ознаки, явища, почуття:

sense – сенс,

debates – дебати,

issue – проблема,

position – позиція,

identity – ідентичність,

self – особистість, сукупність властивостей людини.

Часові форми. У монографії переважає теперішній час. Як приклад, наведемо таку форму:

Literature depends on rhetorical figures but also on larger structure,

particularly literary genres.

Література обумовлена не лише риторичними фігурами, а також більшими структурами, зокрема літературними жанрами (комплексна трансформація).

Речення наукової монографії складні, наявні як активні, так і пасивні конструкції, чисельні й неозначено-особові та безособові. Задля формування дискусії автор постійно вдається до питальних форм:

What is literature? You'd think this would be a central question for literary theory, but in fact it has not seemed to matter very much. Why should this be?

Що таке література? Певно, ви думаєте, що це має бути головне питання теорії літератури, але насправді це не дуже важливе питання. Чому це так? – (граматична трансформація – додавання).

Притаманні для наукового стилю вставні конструкції та кліше, причинно-наслідкові сполучники та логічні зв'язки також присутні в аналізованій монографії:

as a result (як наслідок),

on the one hand – on the other hand (з одного боку, з іншого боку),

first / the first (по-перше),

finally / ultimately (насамкінець),

still (ще, тим не менш),

whether (або, чи),

thus (відповідно, таким чином),

therefore (тому),

and so on (тощо),

once upon a time (колись, свого часу),

from one angle – from another angle (з одного погляду – з іншої точки зору),

in short (коротко).

На відміну від української наукової традиції в англійських текстах виклад матеріалу здійснюється від першої особи (форма I'm...): *I offer brief sketches of major critical schools.... In this chapter I pursue an instance of 'theory'...*

Монографія Дж. Каллера має і знакові системи невербального характеру. Зокрема, дослідник супроводжує свої теоретичні обґрунтування ілюстраціями – вони носять іронічний характер. Так, у першому розділі, розглядаючи поняття та значення теорії літератури, автор наводить карикатуру Ентоні Хадена-Геста (Anthony Haden-Guest) з підписом:

'You're terrorist? Thank God. I understood Meg to say you were a theorist.'

Ви – терорист? Хвала Богу. Я зрозумів, Мег каже, що Ви були теоретиком (граматична трансформація – вилучення).

Цей приклад яскраво демонструє, що в науковому тексті є місце для емоційної інформації. Водночас, автор урізноманітнює свій текст й експресивними словами. Як от це можемо бачити у його передмові до книги та в тексті монографії:

Enjoy!

Насолоджуйтесь!

It is surprisingly hard to say.

Це настільки дивно, що важко передати.

So the story goes – Отож, історія триває.

Як слушно наголошує І. Алексеева, до традиційних засобів, що відтворюють емоційність наукової дискусії, додаються іноді лексичні емоційно-образні засоби, які використовуються для повідомлення читачу оціночної настанови або, іншими словами, загальноприйнятої, усталеної думки про певне явище чи процес [1, с. 175]. Таку емоційну інформацію несуть також спонукальні речення та риторичні питання, до яких Дж. Каллер постійно вдається.

Приклад спонукального речення:

To these three elementary genres we can add the modern genre of the novel, which addresses the reader through a book – a topic we'll take up in Chapter 6.

До цих трьох основних жанрів ми можемо додати сучасний жанр роману, що адресований безпосередньо читачу книги – тема, яку ми розглянемо в розділі 6 (лексична трансформація – генералізація значення слова).

Приклад спонукально-риторичної конструкції:

So we can't be sure. But what does the poem show us about knowing? Well, the secret, which is something that one knows or does not know...

Тож, ми не можемо бути впевнені. Але що показує нам в поемі знання? Мабуть, таємницю, яка є тим, що хтось знає або не знає...

Під час здійснення перекладу наукової монографії перекладач має враховувати специфіку наукового стилю (об'єктивність, логічність, ясність тощо), що визначає мовні засоби на рівні лексики, граматики та синтаксису. Насамперед, варто приділити значну увагу терміносистемі.

Водночас, попри свою когнітивну функцію, наукова монографія містить емоційну складову, що виражає засобами мови оціночне ставлення автора праці до того чи іншого досліджуваного явища. Задачею перекладача є виявити такі емоційно-оціночні слова, адже вони несуть авторський імпульс до читача переконати у своїй теоретичній концепції.

3.2.2 Наукова стаття

Наукова стаття – другий з найуживаніших жанрів науково стилю, що має свою специфіку. Б. Климзо з цього приводу застерігає, що переклад статей з ряду причин більш складний, ніж переклад монографій та підручників. Дослідник визначив такі особливості науково-дослідницьких статей, що має враховувати перекладач [24, с. 75 – 76]:

1) З граматично-логічної точки зору, мова, якою пишуться статті, часто неясна та неточна, оскільки автори статей не завжди добре володіють письмовою мовою. У статтях зустрічаються граматичні помилки, анаколумф, алогізми, неправильно виражені причинно-наслідкові зв'язки, заміна реми темою, нечіткі переходи між реченнями та абзацами, кволі синтаксичні конструкції, розпливчасті та невизначені вирази. Перекладач (особливо, якщо це перекладач-інженер) зазвичай навіть не підозрює про можливу мовленнєву неграмотність автора оригінала та копіює мовні огріхи (подібно цьому і перекладач-лінгвіст не сумнівається у професійній грамотності автора та копіює помилки, що стосуються суті статті, і огріхи). Зная типові помилки такого роду, можна зробити переклад більш точним, ніж оригінал.

2) З лексико-стилістичної точки зору, статтям притаманні складні речення, що переобтяжені інформацією, розгорнуті визначення, кліше, що не містять ніякої інформації, надмірна обережність у висловлюваннях, тавтологія, ігнорування правил пунктуації, використання жаргонізмів, зайвих, багатозначних слів і неточних синонімів. Якщо говорити про експресію, то стиль статті у великій мірі відтворює індивідуальність автора. Знаючи типові лексичні та стилістичні огріхи, можна зробити переклад більш витонченим і легким для читання, ніж оригінал.

3) Публікація статті зазвичай пов'язана з описом або нової гіпотези, або оригінальної моделі, нестандартного експерименту, тому в ній часто зустрічаються терміни, що відсутні в словниках. Перекладач має вміти аналізувати такі терміни та будувати варіативні відповідності.

4) У статті велике місце займає екстралінгвістична інформація. Насамперед її варто перекладачу ідентифікувати, тобто визначити до якої галузі вона належить, потім знайти відповідні літературні джерела та переглянути їх. Допоможе перекладачу знання макроконтексту або загальна ерудиція, знайомство з сучасним рівнем цієї вузької обласні знання.

5) Статті розраховані на вузьке коло фахівців, тому автори користуються імплікаціями. Перекладачу-інженеру легше виявити імплікацію в науково-технічній статті, але і лінгвіст, якщо буде користуватися формальною логікою, цілком впорається з такою перекладацькою задачею.

б) Текст чи лінгвістичний матеріал статті тісно переплетений з її технічною частиною (графіки, малюнки, таблиці, формули), що потребує адекватного перекладу.

Користуючись заувагами Б. Климзо, розглянемо англомовний періодичний журнал *International Research in Children's Literature – IRCL* («Інтернешенел Ресearч ін Чілдренс Літераче», ІРСЛ). Огляд журналу здійснимо за 2011 – 2016 рр. та побудуємо за таким принципом:

- повідомлення про бібліографічні відомості видання;
- характеристика наукових статей, що охоплюють літературознавчу проблематику.

Журнал є рецензованим науковим виданням, що включений до наукометричної бази Scopus. Журнал видається англійською мовою, якою публікуються статті вчених різних національностей.

Журнал *International Research in Children's Literature* відіграє активну роль у проведенні різних наукових заходів дослідників з дитячої літератури цілого світу. Він систематично друкує статті, присвячені класичній та сучасній дитячій літературі, рецензії, огляди на книги. Все це має на меті посилити міжнародні зв'язки дослідників з дитячої літератури та популяризувати вивчення дитячої літератури. Про значення таких досліджень йдеться на сайті *Edinburg University Press* (видавництво Единбурзького університету) [72]:

International Research in Children's Literature is essential reading for literary scholars in the field of children's literature, especially those interested in applications of cultural and literary theories, comparative literatures, and the

production and reception of children's literature as a world literature. The study of children's literature is an integral part of literary, cultural and media studies, and this scholarly journal, widely international in scope, addresses the diverse intellectual currents of this constantly expanding subject area.

Міжнародні дослідження у галузі дитячої літератури є цікавими для літературознавців, які спеціалізуються на дитячій літературі, зокрема тих, хто займається реалізацією культурних та літературних теорій, порівняльним літературознавством, створенням та представленням дитячої літератури як частини світової літератури загалом. Вивчення дитячої літератури є невід'ємною частиною літературних, культурних та медіа-досліджень, і цей науковий журнал, що має широке міжнародне значення, розглядає різноманітні інтелектуальні течії на цій ниві та постійно розширює область вивчення.

Видавництво Единбурзького університету публікує журнал *International Research in Children's Literature* від імені *The International Research Society for Children's Literature* (Міжнародного товариства дослідників дитячої літератури) [58]:

The International Research Society for Children's Literature is an international scholarly organization established to support and promote research in the field of children's literature. It includes members from over forty countries worldwid.

Міжнародне товариство дослідників дитячої літератури є міжнародною науковою організацією, що створена для підтримки та сприяння дослідженням у галузі дитячої літератури. Вона включає членів з більш ніж сорока країн світу.

Журнал публікує чотири проблемні теми за дворічний період: загальне питання, спеціальне тематичне питання та два питання, переважно за темами Конгресу IRSCCL [67; 68]:

- *'Children's Literature in Interaction with Other Media'* – «Дитяча література у взаємодії з іншими засобами масової інформації»;

- *'Affect and Emotion in Literature, Film and Multimedia'* – «Вплив і емоція в літературі, кіно та мультимедіа»;

- *'Creating Childhoods'* – «Творення дитинства»;

- *'Possible and Impossible Children: Intersections of Children's Literature and Childhood Studies'* – «Можливі і неможливі діти: перехрестя дитячої літератури та дитячих студій».

Конгрес IRSCCL має мандрівний характер та проходить у різних країнах: *The Netherlands, UK, Canada* – Нідерланди, Великобританія, Канада тощо.

Як уже зазначалося вище, журнал рецензується, а до подання висуваються суворі вимоги. Загалом проблема написання наукових статей широко представлена в англomовному науковому дискурсі. За приклад, наведемо такі роботи: Kenneth Carpenter *How to Write a Scientific Article* (Кеннет Карпентер «Як писати наукові статті») [63], Margaret Cargill and Patrick O'Connor *Writing scientific research articles: strategy and steps* (Маргарет Каргілл та Патрік О'Коннор «Написання науково-дослідницьких статей: стратегія та кроки») [64], Barbara J. Hoogenboom and Robert C. Manske *How to write a scientific article* (Барбара Дж. Хугенбум та Роберт К. Манске «Як написати наукову статтю») [71], колективної праці *Scientific writing of novice researchers* («Наукові писання учених-початківців») [79], в яких дослідники визначають структурні елементи статті та надають практичні поради щодо їх наповнення. Так, М. Каргілл у передмові до книзі наголошує [64, с. 10]:

All scientists are faced with pressure to publish their results in prestigious journals and all face challenges when trying to write and publish. This book takes a practical approach to developing scientists' skills in three key areas necessary for success:

1) *developing strategy: understanding what editors and referees want to publish, and why;*

2) *developing story: understanding what makes a compelling research article in a particular discipline area;*

3) *using language: developing techniques to enhance clear and effective communication with readers in English.*

Усі вчені стикаються з труднощами під час публікації своїх результатів у престижних журналах та з проблемами, коли намагаються їх писати і видати. Ця книга містить практичні поради для розвитку навичок учених у трьох основних сферах, необхідних для успіху:

1) розробка стратегії: розуміння того, що редактори та рецензенти хочуть публікувати, і чому;

2) розробка фабули: розуміння того, що робить дослідницьку статтю переконливою у певній галузі знань;

3) використання мови: розробка техніки для посилення чіткого та ефективного спілкування з читачами англійською мовою.

У своїх працях дослідники визначають таку структуру англійської наукової статті, що варто враховувати під час перекладу українською:

- Abstract – реферат;

- Introduction and Review of Literature – вступ та огляд літератури;

- Methods – методологія;

- Results, Discussion, and Conclusions – результати, обговорення та висновки;

- References – джерела.

Зупинимося на розгляді наукової статті з журналу *International Research in Children's Literature*. Для аналізу відібрано п'ять публікацій [69; 77; 78; 80; 81]:

- Sylvie Geerts *Continuity and Change in the Treatment of Frightening Subject Matter: Contemporary Retellings of Classical Mythology for Children in*

the low Countries – Сільвіа Гіртс «Безперервність та змінність у трактуванні страшних тем: сучасні перекази класичної міфології для дітей у Нідерландах».

-Michelle Superle *Creating a 'Masala' Self: Bicultural Identity in Desi Young Adult Novels* – Мішель Суперле «Створення 'Масала'-самості: бікультурна ідентичність в дезійських молодіжних романах».

-Sanne Parlevliet *Fiction for Pearce? Domestic Identity, National Othering and Peace Education in Dutch Historical Novels for Children, 1914 – 1935* – Санна Парлевліет «Художня література за мир? Вітчизняна ідентичність, національне Інше та освіта миру в нідерландських історичних романах для дітей, 1914 – 1935».

-Shahrzad Tajeddini and Masoud Sharififar *Translation of Children's Literature in Iran and the Dichotomy of Identities* – Шахрзад Тахеддіні та Масуд Шаріфіфар «Переклад дитячої літератури в Ірані та дихотомія ідентифікацій».

-Doris Wolf *The Suffering of the Perpetrators: The Ethics Of Traumatic German Historicity in Karen Bass's Young Adult World War II Novels* – Доріс Вольф «Страждання винуватців: етика травматичної німецької історичності в романах для молоді Карен Басс про Другу світову війну».

На думку О. Зарівної, головне в будь-якому перекладі, у тому числі наукової статті, – це передача змістової інформації тексту. Всі інші її види й характеристики (функціональні, стилістичні, або емоційні, стильові, соціолокальні і т.п.) не можуть бути передані без відтворення змістової інформації, тому що весь інший зміст компонентів повідомлення нашаровується на змістову інформацію. Еквівалентність виступає як основа комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом [17, с. 98]. Тож, алгоритм розгляду англомовних наукових статей такий: загальний огляд публікації, відбір незрозумілої лексики, перекладацький коментар особливостей лексики мови літературознавства.

Однією з характерних особливостей мови літературознавства є насиченість спеціальними термінами. У статтях, що розглядаються, вживана термінологія визначається методологічними вподобаннями авторів.

Зокрема, увага С. Гіртс до теорії міфів зумовила такий методологічний інструментарій:

classical mythology – класична міфологія,
myths – міфи,
mythical character – міфологічний характер,
the myth of Orpheus – міф про Орфея,
Greek myth – грецький міф тощо.

Культурні та постколоніальні студії лягли в основі методології Мішель Суперле та Шахразада Тахеддіні, що позначається на виборі термінології:

cultural theories – культурні теорії,
multicultural – мультикультурний,
postcolonial critics – постколоніальна критика,
cultural traditional – культурна традиція,
global identity – глобальна ідентичність,
cross-cultural communication – крос-культурна комунікація,
issue of identity – проблема ідентичності,
ethnicity – етнічна приналежність,
race – раса,
self – Я, самість.

Водночас статті містять терміни, що закріплені в літературозначих словниках:

ironic – іронія,
detail – деталь,
idea – ідея,
dialogue – діалог,
conflict – конфлікт,

folktale – народна казка,

genre – жанр.

Детальніше про терміни зупинимося в наступному параграфі.

У мові англомовних літературознавчих статей зустрічається велика кількість власних назв, більша частина з яких відтворюється цільовою мовою за допомогою транскрибування. До таких назв відносяться:

- прізвища учених, дослідників, назви творів, праць: *Hesiod's Theogony* – Гесіод «Теогонія», *myth of Orpheus* – міф про Орфея, *Ovid's Metamorphoses* – Овідій «Метаморфози», *Stephens Narratology* – Стефенс «Наратологія»;
- топоніми – *Alberta, Canada* – Альберта, Канада, *Berlin in former East Germany* – Берлін у Східній Німеччині.

З огляду на те, що статті написані дослідниками різних національних культур, то для публікацій характерне використання реалій. Аналізуючи англомовне видання українців Канади «Юкрейніен Кенейдіен» (*The Ukrainian Canadian*), Ю. Жмукленко визначає важливу особливість, притаманну журналам: поряд із запозиченнями (перенесеннями) лексики з однієї мови в іншу, широко практикується калькування національних мовних одиниць. В основному це стосується різного роду реалій, пов'язаних з національною культурою [16, с. 144]. Реалії стосуються як суспільно-політичної дійсності, так і культури певної країни: різні явища, поняття, події, пов'язані з історичними моментами, назви мистецьких установ, назви популярних творів, речей побуту.

В аналізованих англомовних статтях реалії мають свою специфіку: вони належать до культури країни, її епохи, яку досліджує автор публікації.

Зокрема, у С. Гіртс в основі дослідження грецька міфологія. Тому авторка звертається до таких грецьких сюжетів, героїв, назв:

Phaeton and Icarus, Greek term 'hybris', hero stories of Odysseus, Jason and Theseus, Zeus, Tartarus / Eros, twelve Titans.

Крім того, авторка використовує назву *low Countries*, уточнення якої потребує звернення до довідкової літератури: Нідерланди – охоплює територію сучасних країн, зокрема Нідерланди, Бельгію, Люксембург.

Аналізуючи повісті канадської письменниці Карен Басс про досвід німецьких підлітків у Другій світовій війні, Д. Вольф вдається до таких реалій:

Hitler youth generation – гітлерівська молода генерація,

German taboos – німецькі табу,

the Holocaust – Голокост,

Third Reich – Третій Рейх,

the Wehrmacht soldier – солдат Вермахту,

Soviet Red Army soldiers – солдати радянської червоної армії,

German nationals and ethnic Germans – німецькі націоналісти та етнічні німці.

Іранський учений Ш. Тахеддіні розглядає стан перекладацької літератури для дітей в Ірані на матеріалі британської літератури, тому вдається до таких реалій:

the Islamic Republic of Iran (IRI) – Ісламська республіка Ірану (ІРІ),

Iranian State TV – іранське державне телебачення,

Arab media – арабське медіа,

British author Roald Dahl Charlie and the Chocolate Factory – британський автор Роальд Даль «Чарлі та шоколадна фабрика».

У статті «Створення 'Масала'-самості: бікультурна ідентичність в дезійських молодіжних романах» дослідниця Мішель Суперле звертається до реалій культури Індії. Труднощі становить переклад власне лексики, значення якої варто з'ясувати у довідковій літературі: *Desi* – Дезі, що означає землю або країну та є вільним терміном для людей, культур та продуктів Індійського субконтиненту або Південної Азії та їх діаспори; *Masala* – Масала, що в довідковій літературі значиться як чай зі спеціями, а в

тексті визначає характеристику персонажів, молодих героїв, що поєднали у своїй самості дві культури – індійську та британську:

Desi characters' masala selves are positioned as ideal – stronger, healthier, and more valuable than any alternative. – Масала-самості дезійських персонажів позиціонуються як ідеальні – сильніші, здоровіші і більш цінні, ніж будь-які інші альтернативні.

Нідерландська дослідниця Сання Парлевліет у статті «Художня література за мир? Вітчизняна ідентичність, національне Інше та освіта миру в нідерландських історичних романах для дітей, 1914 – 1935» розглядає історичну художню літературу для дітей та вводить до свого тексту такі реалії:

League of Nations in 1920 – Ліга націй,

Dutch Golden Age – Голландський золотий вік,

Gerard Heymans, a philosopher and the founder of academic psychology in the Netherlands – Герард Хейманс, філософ і фундатор академічної філософії в Нідерландах.

У цій статті авторка акцентує на звичаї та побуті нідерландців:

It is expressed in memories of customs and habits that are characterised as typically Dutch, such as simple lunches of rye bread and cheese (..), the celebration of Saint Nicholas (..); and Dutch songs sung by the crew on the ship to still their desire.

Це виражається в спогадах про звичаї та звички, які характеризуються як типово голландські, зокрема прості обіди житнім хлібом та сиром (...), святкування Святого Миколая (...), голландські пісні, що співали мореплавці. Цікавим є і той факт, що дослідниця вживає одночасно два еквіваленти на позначення Нідерландів: *the Netherlands and the Dutch*.

Ще однією рисою наукових статей є наявність оцінної лексики, використання особових займенників. Зокрема, С. Гіртс [69] вживає одночасно займенник «ми» та «я», але перевага надається другій формі: *We*

can roughly distinguish... I have mapped out....I then test... I look into retellings... I execute a textual analysis... Інші дослідники в аналізованих статтях вживають виключно особовий займенник «Я».

Для статей притаманне вживання вставних слів, словосполучень:

ever since – відтоді, відтепер,

however – проте,

as such (such as) – такий як,

moreover (furthermore) – крім того.

Специфікою проаналізованих статей є вживання загальнонаціональних лексичних одиниць та словосполучень, що пов'язані з предметом дослідження – дитячою літературою. Найбільш вживані представлені у Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Англійський еквівалент	Український переклад
child	дитина
young person	молода особистість = юнак, юнка
teen	підліток
children's literature	дитяча література = література для дітей
writing for children	твори (книги, тексти) для дітей
children's book	дитячі книги = книги для дітей
books for Teens series	книги підліткової серії = серія книг для підлітків
history school books	історичні шкільні книги = шкільні підручники з історії
literary genres	літературні жанри
research in the field of children's	дослідження на ниві дитячої

literature	літератури
child image	дитячий образ
childhood	дитинство
child and adult culture	дитяча та доросла культура
adult (parent) – child relationship	взаємини дорослий (батько) – дитина
generation	покоління
children' authors, writer, publisher	дитячий автор, письменник, видавець
reading, teen readers, young reader	читач, читач-підліток, юний читач
translating for children	переклад для дітей
strong educational	суворе виховання, освіта
moral lesson, problem, didacticism	моральний урок, проблема, дидактизм
good behavior	гарна поведінка, вчинок
memory	пам'ять
trauma	травма
other culture	інша (чужа, відмінна) культура
level of tolerance	рівень толерантності
identification	ідентифікація
identity	ідентичність

Означену лексику можна віднести до сфери суспільного життя, до якої входять ключові поняття культури, освіти, соціальної сфери, вікової психології.

Особливістю названих лексико-граматичних структур є вживання:

- похідних іменників (суфікси – *-hood, -ing, -or, -er, -tion, -ship, -ty, -ance*),
- інтернаціоналізмів (*culture, identification, trauma, generation, didacticism*),

- вживання прийменника *of* для передачі видо-родових зв'язків (*level of tolerance*),
- поширеність атрибутивних сполучень (*child image*).

У процесі перекладу доречним убачається вживання таких лексичних трансформацій:

- конкретизація значення слова (*history school books* – шкільні підручники з історії, *young person* – юнак, юнка),
- заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (*children's book* – книги для дітей),
- перестановка слів (*adult – child relationship* – взаємини дитина – дорослий),
- генералізація значення слова (*other culture* – чужа культура).

3.2.3 Енциклопедична стаття літературознавчого словника

У науковій діяльності ученого, дослідника не останнє місце займає енциклопедія з відповідної галузі знань, де подається тлумачення понять. Енциклопедії призначені задля отримання достовірних відомостей про певне явище, поняття. Метою створення «Літературознавчої енциклопедії» Ю. Коваліва є потреба «понятійної інтеграції фіксованого у відповідному термінологічному апараті історичного досвіду національного і світового письменства, його сучасної творчої практики і теоретичної рецепції» [35, с. 5]. Енциклопедичні статті – це специфічний текст, що, за словами вже згадуваної І. Алексєвої, породжує несподівані перекладацькі проблеми [1, с. 181].

Спочатку порівняємо будову словникової статті в англійських літературознавчих словниках Chris Baldick *The concise Oxford Dictionary of Literary Terms* (Кріс Бальдік «Короткий оксфордський словник літературознавчих термінів»), John Anthony Cuddon *A dictionary of literary*

terms and literary theory (Дж. Ентоні Каддон «Словник літературознавчих термінів та теорії літератури») та в україномовній «Літературознавчій енциклопедії» Ю. Коваліва.

Так, в українській енциклопедії статті, як пояснює автор у передмові до першого тому, мають «уніфіковану структуру, складаються з понять та їх лаконічної дефініції, історії (походження, поширення, масштаби застосування тощо), найвиразніших прикладів із художніх чи фольклорних творів (проза, поезія, драматургія тощо), які розкривають не лише їх сутність, а й особливості творчої лабораторії письменника» [35, с. 6].

Схожі пояснення укладання словникової статті зустрічаємо в «Короткому оксфордському словнику літературознавчих термінів» [59].

In each entry I have attempted to explain succinctly how the term is or has been used, with a brief illustrative example wherever possible, and to clarify any relevant distinctions of sense. Related terms are indicated by cross-reference, using an asterisk () before a term explained elsewhere in the dictionary, or the instruction see. I have chosen not to give much space to questions of etymology, and to discuss a term's origin only when this seems genuinely necessary to clarify its current sense.*

У кожній статті я намагався коротко пояснити, як цей термін існує або вживається, з коротким наочним прикладом, а також, де це було можливо, з'ясовано різні відмінності значення. Терміни пов'язуються шляхом перехресного посилання, для позначення чого використовується зірочка (*) перед поясненням терміну у словнику, або відсилається до інструкції. Я вирішив не приділяти багато місця питанню етимології, а лише в тому випадку, коли обговорення походження терміна здається дійсно необхідним задля з'ясування його значення.

Дж. Е. Каддон класифікує терміни, що представлені в його «Словнику літературознавчих термінів та теорії літератури» [65], на дванадцять категорій:

1. *Technical terms* (e.g. *iamb, pentameter, metonymy, ottava rima*) – терміни.

2. *Forms* (e.g. *sonnet, villanelle, limerick, tanka, clerihew*) – форми.

3. *Genres or kinds* (e.g. *pastoral, elegy, fabliau, Mòrchen, conte*) – жанрові різновиди.

4. *Technicalities* (e.g. *pivot word, tenor and vehicle, communication heresy, aesthetic distance*) – технічні характеристики.

5. *Groups, schools and movements* (e.g. *Plüiade, Parnassians, Pre-Raphaelites, School of Spenser*) – угруповання, школи та рухи.

6. *Well-known phrases* (e.g. *willing suspension of disbelief, negative capability, discordia concors, in medias res, quod semper quod ubique*) – афоризми.

7. *-isms* (e.g. *realism, primitivism, Platonism, plagiarism, structuralism, orientalism*) – іменники з суфіксом *-isms*.

8. *Motifs or themes* (e.g. *ubi sunt, carpe diem, Faust-theme, leitmotif*) – мотиви чи теми.

9. *Personalities* (e.g. *scop, jongleur, villain, gracioso, guslar*) – персоналії.

10. *Modes, attitudes and styles* (e.g. *dolce stil nuovo, irony, Marinism, grotesque, sentimental comedy*) – моделі, погляди та стилі.

11. *Objects/artefacts* (e.g. *coranto, holograph, manuscript, gazette, buskin, book*) – об'єкти та артефакти.

12. *Concepts* (e.g. *sincerity, the sublime, concrete universal, noble savage, decorum*) – концепти.

Як вже зазначалося вище, метою енциклопедичної статті є повідомити певну інформацію. Її передача в англомовних наукових текстах супроводжується мовними засобами, про які йшлося під час розгляду монографії та статті, зокрема [1, с. 182 – 183]:

1) пасивні конструкції;

2) безособові та неозначено-особові речення;

- 2) перевага теперішнього часу дієслова;
- 3) перевага іменника над дієсловом (номінативний стиль);
- 4) використання термінів, прийнятих у цій галузі знань;
- 5) висока щільність (компресивність) інформації;
- 6) фон сучасної письмовій літературної норми;
- 7) відсутність емоційно-оцінного забарвлення в лексиці і синтаксисі;
- 8) об'єктивна семантика підмета.

Спираючись на працю І. Алексєєвої [1, с. 183 – 186], розглянемо специфіку та особливості перекладу англословної енциклопедичної статті у порівнянні з україномовною. На відміну від монографії та наукової статті, енциклопедична стаття характеризується такою рисою як компресивність. Іншими словами, у словниковій статті інформація ущільнюється за рахунок скорочень різного типу: загальнословних, спеціальних, контекстуальних.

Для словників властиво подавати перелік умовних скорочень на початку або наприкінці, зокрема у Дж. Е. Каддона він отримує назву *List of Abbreviations*, в якому наводяться скорочення країн, мови. Вони подаються як акронім: A – Arabic, G – German, F – Franch.

Наприклад, у словниковій статті [65, с. 211]:

dit (F 'something said') A rather vague term used of some types of medieval didactic poetry...

Доволі невизначений термін, що використовується у деяких видах середньовічної дидактичної поезії...

На відміну від англословних видань, в українській літературознавчій енциклопедії слово, яке використовується в тексті не один раз, з другого разу оформлюється як контекстуальне скорочення. Власне, заголовне поняття з другої згадки скорочується до акроніма. Наприклад, в енциклопедичній статті Ю. Ковалів:

«Жанр» – «Ж.». Тут же використовуються графічні шрифтові засоби, зокрема курсив: «Жанр (нім. *Gattung, Art, Genre*, англ. *genre, kind ...*)»

[35, с. 364].

У «Короткому оксфордському словнику літературознавчих термінів» компресивність досягається через вживання умовного знаку *, про що упорядник говорить у своїй передмові як елементу інтертекстуальності, відсилання до поняття більш широкого.

Наприклад:

*imagery, a rather vague critical term covering those uses of language in a literary work that evoke sense-impressions by literal or *FIGURATIVE reference to perceptible or 'concrete' objects, scenes, actions, or states, as distinct from the language of abstract argument or exposition [59, с. 121].*

Образність – доволі невиразний критичний термін, який охоплює ті способи використання мови в літературному творі, які викликають смислове вираження буквальним чи *ОБРАЗНИМ посиланням на відчутні або «конкретні» об'єкти, сцени, дії чи стани, на відміну від мови абстрактного аргументу або пояснення.

На рівні синтаксису енциклопедичні статті характеризуються неповнотою синтаксичних структур, вживанням пасивного стану, минулого часу, невеликою кількістю, або навіть відсутністю вставних слів та словосполучень, виділенням несуттєвої інформації комами. Усі перераховані риси яскраво презентовані у наведеній словниковій статті:

ebook Or electronic book, which may refer to a digital version of a printed book, or a digital publication with no printed equivalent. Ebooks are designed to be read on personal computers or portable digital reading devices. The first ebooks were developed in the 1970s and were mainly conceived as a means to convey technical materials to specialist audiences. Project Gutenberg, initiated in 1971, is the oldest digital library. Its founders sought to provide public access to the 10,000 most consulted texts at minimal charge by the end of the millennium; this figure has since been surpassed by a considerable margin [65, с. 223].

Електронна книга – це книга, яка може містити посилання на цифрову

версію друкованої книги або цифрову публікацію без друкованого еквівалента. Електронні книги призначені для читання на персональних комп'ютерах або портативних цифрових пристроях для читання. Перші електронні книги були розроблені в 1970-х роках, що передбачалися як засіб передачі технічних матеріалів для аудиторії спеціалістів. Проект Гутенберг, започаткований в 1971 році, є найстарішою цифровою бібліотекою. Його засновники прагнули забезпечити громадськість доступом до 10000 найбільш затребуваних текстів з мінімальними витратами до кінця тисячоліття, з часом цей показник значно себе перевищив.

В енциклопедичному тексті багато власних імен. Зокрема, в аналізованих словниках зустрічаються такі: *Shakespeare* – Шекспір, *Ezra Pound* – Езра Паунд, *Milton Paradise Lost* – Мільтон «Втрачений рай», *Julia Kristeva* – Юлія Крістева тощо. Для їх передачі перекладач повинен орієнтуватися на прийняті сучасні правила: відомі імена передаються відповідно до традиції, всі інші – за допомогою міжмовної транскрипції [1, с. 184].

Тож, домінантами перекладу енциклопедичної статті є засоби, які забезпечують стислу передачу інформації, зокрема терміни, скорочення, поєднання в одному тексті дієслівних форм теперішнього та минулого часів.

Основними одиницями перекладу є слово та словосполучення, а при перекладі власних імен – фонема. Для перекладу термінів та власних імен використовують еквіваленти та трансформації.

3.3 Структурно-семантичні особливості літературознавчих англomовних наукових видань

У попередньому розділі ми розглянули особливості перекладу таких англomовних наукових текстів як монографія, наукова стаття та енциклопедична стаття літературознавчого словника. На цьому матеріалі

виокремимо терміни та окремі групи назв, які вживаються в літературознавчому дискурсі та становлять труднощі під час перекладу.

3.3.1 Алгоритм перекладу літературознавчих термінів англомовних видань

Однією з характерних особливостей мови літературознавчих англомовних видань є їхня насиченість спеціальними термінами. Як слушно зауважила С. Радзієвська, під час перекладу термінів варто враховувати співмірність формально-змістової організації терміна як мовної форми вираження та відповідного наукового поняття, що знаходить відображення у логічному формулюванні визначень реєстрових терміноодиниць; активне функціонування термінологічних одиниць одночасно в різних галузях знань [45, с. 203]. Попри те, що дослідниця розглядає у своїй публікації методика перекладу нанотехнологічних термінів, проте вона (ця методика) є цікавою і для перекладачів-лінгвістів.

За аналогією до С. Радзієвської [45, с. 203] наведемо такий алгоритм перекладу термінів:

- 1) визначити, до якої галузі належить термін;
- 2) виявити системну понятійну структуру термінології, здійснити її категоризацію;
- 3) проаналізувати структурно-семантичні особливості термінів та класифікувати їх (за будовою: прості, похідні – суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні; складні, терміни-словосполучення та багатоконпонентні);
- 4) оформити термін у вигляді словникової статті (реєстрове слово англійською мовою, український відповідник, визначення англійською мовою й формулювання дефініції українською мовою, які розкривають зміст ключових понять галузі);

- 5) приділити увагу способам утворення наукових термінів;
- б) використовувати у процесі перекладу прийоми перекладу (транскодування, калькування, контекстуальна заміна, генералізація значення слова, додавання слова, вилучення слова, заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, перестановка слова тощо).

Нові терміни, за концепцією А. Д'якова зазвичай утворюються трьома основними способами [цит. за: 45, с. 205]:

Перший – базується на використанні внутрішніх ресурсів мови і складається з таких видів:

- а) карбування похідних слів;
- б) надання наявним словам нових значень (семантична деривація);
- в) складання основ;
- г) укладання словосполучень.

До другого способу відноситься пряме запозичення терміноелементів, яке містить як повторне запозичення (внутрішня форма разом із зовнішньою формою), так і неповне запозичення (тільки внутрішня форма).

Третій спосіб полягає у вигадуванні штучних слів.

Найпродуктивнішим методом перекладу термінів літературознавства виявляються транскрибування, транслітерування, калькування. Але найпоширенішим є і пошук словникових еквівалентів для термінів мови оригіналу.

На цих положеннях побудуємо алгоритм перекладу англомовних літературознавчих термінів. Насамперед, визначимо тематичні групи термінів літературознавства, що представлені в проаналізованих англомовних наукових текстах.

1. Теоретичні школи та напрямки: *formalism* – формалізм, *new criticism* – нова критика, *phenomenology* – феноменологія, *structuralism* – структуралізм, *feminist theory* – феміністична критика, *post-structuralism* – постструктуралізм, *deconstruction* – деконструкція, *psychoanalysis* –

психоаналіз, *post-colonial theory* – постколоніальні студії, *cultural theory* – культурні студії.

2. Літературний процес: *antiquity* – античність, *The middle ages* – середньовіччя, *Renaissance* – Ренесанс, *modernism* – модернізм, *postmodernism* – постмодернізм.

3. Жанри: *novel* – роман, повість, *poem* – поема, *fairy tale* – казка.

4. Викладова форма: *author* – автор, *narrator* – наратор.

5. Тропи: *alegory* – алегорія, *antithesis* – антитеза, *image* – образ, *metaphor* – метафора.

6. Сюжетно-композиційні: *plot* – сюжет, *theme (topic)* – тема, *issue* – проблема, *non-hero / hero* – антигерой – герой, *form* – форма, *character* – характер, *problematic* – проблематика, *episode* – епізод, *figure* – фігура, *scene* – сцена.

По-друге, проаналізовано структурно-семантичні особливості термінів. Відповідно до «Літературознавчого словника» Ю. Коваліва терміни за походженням є:

- латинськими (*author, antiquity*),

- грецькими (*alegory, anti-hero, antithesis, character, episode*),

- французькими (*image, modernism, Renaissance*).

- деякі слова мають спільне походження в кількох мовах, наприклад, *тема* – нім. Thema, грец. thema, англ. theme.

Переклад літературознавчих термінів передається кількома способами:

1). Запозичення терміну (герой, форма, характер тощо) за рахунок транскодування.

2). Деякі терміни зазнають генералізації чи конкретизації значення (*novel, plot, issue*). Наприклад, *novel* у «Короткому оксфордському словнику літературознавчих термінів» має таке означення:

*novel, nearly always an extended fictional prose * NARRATIVE, although some novels are very short, some are non-fictional, some have been written in verse, and some do not even tell a story.*

Епічний жанр – це майже завжди розширена художня проза *НАРАТИВНА, хоча деякі епічні жанри дуже короткі, деякі не вигадані, деякі написані віршем, а деякі навіть не мають сюжету.

У перекладі *novel* замінено на дефініцію «епічний жанр» з огляду на розмитість поняття, що в українському перекладі матиме різні відповідники. В українському літературознавстві епічний жанр включає в себе такі великі (епопея, роман, повість) та малі (оповідання, новела) форми. Тож, під час перекладу варто виходити з контексту тексту, що перекладається.

3). Створення власного терміну (The middle ages – середньовіччя).

По-третє, складемо тезаурус основної лексики англомовних наукових видань на літературознавчу тематику (Додаток Б). У запропонованому тезаурусі словникова стаття формується так:

- Реєстрове слово англійською мовою.

- Визначення терміну англійською мовою, закріплене в англомовних словниках.

- Український еквівалент та його закріпленість у словнику літературознавчих термінів.

Реєстрові лексеми складаються з однослівних термінів (*novel*), термінів-словосполучень (*cultural theory*), багатокомпонентних термінів чи термінів, що пишуться через дефіс або разом (*postmodernism, non-hero*).

Використання такого алгоритму перекладу наукових термінів та їхніх визначень українською мовою з англійської сприяє розв'язанню проблеми термінологічного забезпечення літературознавчої науки та оновлення терміносистеми, інтерес до якої останнім часом значно поживався.

3.3.2 Особливості перекладу окремих груп назв

Англомовні видання на літературознавчу тематику мають своє спрямування на наукову та освітню сфери. Це приводить до того, що тексти мають велику кількість груп назв таких як антропоніми, топоніми, назви організацій, назви журналів тощо. Спираючись на колективну книгу «Термінологія та переклад» [6], визначимо на прикладі досліджуваних англомовних видань ці групи назв, що будемо супроводжувати перекладацьким коментарем.

1). Назви навчальних закладів, факультетів, кафедр, лабораторій. Назви навчальних закладів, що містять назви штатів (США, Австралія), провінцій (Канада), графств (Великобританія), земель (Німеччина), міст тощо перекладаються у такий спосіб:

а) До назви додається слово «штат», «місто» тощо. Такі трансформації доречно вжити при перекладі інформації про редколегію аналізованого журналу «ІРЧЛ». *Senior Editor Kimberley Reynolds, Newcastle University, UK* – університет міста Ньюкасл, графства Стаффордшир, Велика Британія.

б) Топонім-іменник перетворюється у відповідний прикметник. Наприклад, з журналу «ІРЧЛ»: *Reviews Editor Justyna Deszcz-Tryhubczak, Wroclaw University, Poland* – Вроцлавський університет (Польща).

с) Якщо назва навчального закладу містить антропонім, при перекладі вводиться слово «імені» чи форма родового або називного відмінків. В аналізованих англомовних джерелах зустрічалися такі: *Executive Editor Mark MacLeod, Charles Stuart University, Australia* – університет Чарльза Стюарта (Австралія), сайт бібліотеки *University of Victoria* – університет Вікторії (провінція Британська Колумбія, Канада).

2). Назви журналів та газет не перекладаються, а транскодуються з урахуванням запитів користувачів перекладу, а до транскодованої назви

журналу може додаватися у дужках її переклад українською мовою. Таке правило застосовано до перекладу аналізованого англomовного видання: *International Research in Children's Literature (IRCL)* – «Інтернешенел Ресearч ін Чілдренс Літераче», скорочено «ІРСЛ» (укр. – «Міжнародні дослідження з дитячої літератури»).

3). Назви громадських, наукових і технічних організацій, партій тощо перекладаються повністю. Звернемося до прикладу з нашої теми: *The International Research Society for Children's Literature (IRSCL)* – «Міжнародне товариство дослідників дитячої літератури» (ІРССЛ), *The Australasian Children's Literature Association for Research* – Австралійська асоціація дослідників дитячої літератури, *The Center for Young People's Literature and Culture* – Центр літератури та культури для молоді.

4). Географічні назви, які мають традиційні українські відповідники, зафіксовані у перекладних словниках. В аналізованих англomовних текстах географія доволі широка з огляду на міжнародний характер товариства (*International Research Society for Children's Literature*), членами якого є представники різних країн [58]: Australia – Австралія, Belgium – Бельгія, Bulgaria – Болгарія, Canada – Канада, Czech Republic – Чеська Республіка, Denmark – Данія, Ukraine – Україна тощо.

ВИСНОВКИ

Проблема перекладу науково-технічної літератури стала центральною для України від часів її незалежності. Посилення ролі української мови як державної, а отже її становлення як мови науки й техніки, збільшення наукових контактів з англomовним світом, – все це стало стимулом для досліджень у галузі наукового перекладу українською мовою.

Вивчення питань перекладу наукової літератури потребує досліджень закономірностей функціонального стилю мови науки. У сучасному мовознавстві під науковим стилем розуміють різновид літературної мови, що обслуговує сферу і потреби науки, освіти, техніки. Його основним призначенням є повідомлення про результати наукового дослідження та систематизація, узагальнення знань.

До головних ознак наукового стилю відносять ясність, точність, логічність, стислість. Проте, найвиразніше науковий стиль характеризується на лексичному рівні. Для текстів наукового стилю характерне широке використання науково-термінологічної лексики, слів з абстрактним значенням та іншомовного походження.

Широке застосування наукового стилю стимулює розгалуженість його жанрових форм, таких як: стаття, монографія, підручник, реферат, анотація, довідник тощо. Всі ці жанри зумовлюють специфіку лексичного складу наукової літератури.

Лексика наукового стилю характеризується наявністю спеціальних термінів, абстрактних слів і понять, наукової фразеології. У науковому тексті слова вживаються тільки у прямому значенні, неприпустиме їх різне тлумачення, емоційне забарвлення, метафоричність. З огляду на специфіку наукового стилю переклад його текстів має свою своєрідність.

У будові української та англійської мов є істотні відмінності. Особливо ця властивість простежується в науковому стилі на різних рівнях – лексичному, граматичному (морфологія і синтаксис).

Основна складність перекладу наукових текстів полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Перекладач має детально вивчити ту галузь науки, у якій він працює. Тоді переклад буде зроблено відповідно до всіх вимог і правил.

Типовою ознакою наукового тексту є його насиченість великою кількістю термінів. Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. При відсутності терміну в мові, якою здійснюється переклад, в науковому тексті створюється новий. У той же час, при творенні нових терміноодиниць слід дотримуватися певних вимог.

Однією з актуальних перекладознавчих проблем є розуміння терміну «трансформація». У теорії перекладу існують класифікації перекладознавчих трансформацій за різними ознаками. У роботі розглянуто лексичні та граматичні трансформації.

Лексичні трансформації передбачають пошук лексичних одиниць, для яких у перекладача маються готові еквіваленти. До них відносять такі: конкретизацію значення слова; генералізацію значення слова; трансформацію; додавання слова; вилучення слова; заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови; перестановку слова.

Граматичні перекладацькі трансформації передбачають зміну граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі. До них належать: перестановка; заміна; додавання; вилучення; комплексна трансформація.

У практичній частині магістерської роботи розглянуто англомовні наукові тексти літературознавчої проблематики та особливості їх перекладу українською. Матеріалом стали монографія Jonathan Culler *Literary Theory*, енциклопедичні словники літературознавчих термінів John Anthony Cuddon A

dictionary of literary terms and literary theory, Chris Baldick *The concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, статті в міжнародному журналі *International Research in Children's Literature*.

На основі аналізу англomовних джерел виявлено розподіл наукової літератури на основну, додаткову, третього рівня та «сіру», а також специфіку таких жанрів як монографії та наукова стаття.

Монографія – це результат наукового дослідження, а її специфічний текст є складним для перекладача та потребує спеціальної підготовки. Специфіка монографії визначається тим, що її читачем є вчений, фахівець у своїй галузі. Перекладач має передати читачу доволі великий об'єм теоретичних та емпіричних відомостей. В аналізованій монографії Jonathan Culler *Literary Theory* на рівні лексики виділено: наявність спеціалізованих термінів, що при перекладі мають еквіваленти в українській мові та закріплені у словниках, або передаються калькуванням. Водночас наявні терміни, що складають труднощі при перекладі, зокрема *narrative*, *novel* (при перекладі вжито перекладацьку трансформацію – конкретизація значення). Містить монографія загальнонаукову лексику (*poetics* – поетика, *epic* – епос, *lyric* – лірика, *drama* – драма, *genre* – жанр), що передається калькуванням, назви культурних епох, поняття методології гуманітарних наук, назви праць інших учених, вживаються абстрактні іменники. На граматичному рівні перевага надається теперішньому часу, вживанню складних речень, активних і пасивних, питальних і спонукальних конструкцій, неозначено-особових та безособових речень, вставних конструкцій та кліше, вживання особового займенника «Я», а також оцінної лексики.

Наукова стаття – другий з найуживаніших жанрів наукового стилю, що має свою специфіку та відповідно породжує особливості свого перекладу. Цю специфіку розглянуто на матеріалі статей в *International Research in Children's Literature*, що є рецензованим науковим виданням, до редколегії якого входять світові фахівці у галузі літературознавства. Журнал

адресується дослідникам з дитячої літератури, що визначає його спрямованість на дитячу літературу як класиків, так і сучасності різних країн, а також він виступає джерелом комунікації між різними етнічними спільностями.

Статті мають суворі вимоги до своєї структури, а також до мови. Особливістю лексики визначено: термінологію, що, з одного боку, відповідає методологічним уподобанням автора публікації, а, з іншого, включає власне літературознавчі терміни. Специфікою термінології цього видання є вживання загальнонаціональних лексичних одиниць та словосполучень, пов'язаних з предметом дослідження дитячої літератури. Зокрема, така лексика як *child, teen, generation, children's books* охоплює сфери вжитку вікової психології, культури тощо. Містять статті велику кількість власних назв (прізвища учених, назви праць, творів), топонімів. Характерною рисою статей є вживання реалій, що зумовлені аналізом певної національної літератури.

У процесі перекладу наукових статей вживані такі лексичні трансформації: конкретизація значення слова (*young person* – юнак, юнка), заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (*children's book* – книги для дітей), перестановка слів (*adult – child relationship* – взаємини дитина – дорослий), генералізація значення слова (*other culture* – чужа культура).

Енциклопедична стаття – це специфічний текст, який породжує перекладацькі труднощі. Метою енциклопедичної статті є повідомити певну інформацію. Її передача в англійських наукових текстах супроводжується мовними засобами, про які йшлося під час розгляду монографії та статті. Проте, на відміну від монографії та наукової статті, енциклопедична стаття характеризується такою рисою як компресивність: вживання акронімів (A – Arabic), контекстуальних скорочень («Жанр» – «Ж.»), вживання умовних знаків (*). На рівні синтаксису енциклопедичні статті характеризуються

неповнотою синтаксичних структур, вживанням пасивного стану, минулого часу, невеликою кількістю, або навіть відсутністю вставних слів та словосполучень, виділенням несуттєвої інформації комами. Водночас основними одиницями перекладу енциклопедичної статті терміни та власні імена. Під час їх перекладу використовують еквіваленти та трансформації.

Для становлення української терміносистеми питання перекладу термінів є доволі важливим. Адже вони мають бути представлені для аудиторії читачів та становлять прецедент для подальшого вжитку. На основі вивчення літературознавчих термінів англomовних наукових видань складено тезаурус, словникова стаття в якому формується так: реєстрове слово англійською мовою; визначення терміну англійською мовою, закріплене в англomовних словниках; український еквівалент та його закріпленість у словнику літературознавчих термінів.

Англomовні видання на літературознавчу тематику мають своє спрямування на наукову та освітню сфери. Тому тексти мають велику кількість груп назв таких як антропоніми, топоніми, назви організацій, назви журналів, що зумовлюють певну специфіку перекладу: трансформації, транскодування, калькування.

У процесі роботи над практичною частиною визначено такий алгоритм реалізації перекладу наукових текстів. На першому етапі відбулося ознайомлення з текстом, читання наукового тексту без словника, далі – по тексту виокремлено професійні терміни та загальнонаукові, з яких складено тезаурус. На рівні синтаксису виділені складні речення, звороти та вставні конструкції. Наступний етап передбачав власне переклад із застосування довідкової літератури, спеціалізованих та перекладних словників. На завершальному етапі – текст відредаговано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. Москва, 2004. 368 с.
2. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации : учеб. пособие. Москва, 2005. 225 с.
3. Амеліна С. М., Монашненко А. М., Проценко Н. В. Лексико-граматичні проблеми перекладу науково-технічної літератури. *Науковий вісник НУБПУ: Серія «Філологія»*. 2013. № 2. С. 130-134.
4. Бархударов Л. Язык и перевод. Москва, 1975. 240 с.
5. Білодід І. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. Київ, 1973. 336 с
6. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Вінниця, 2010. 232 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2009. 1736 с.
8. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва, 1980. 342 с.
9. Волкотруб Г. Стилiстика ділової мови. Київ, 208 с.
10. Геращенко О. І., Донцова О.М., Вельчева К.М. Практика перекладу наукової та технічної літератури. *Англійська мова та література*. 2015. № 31-32. С.15-24.
11. Головин Б. Основы культуры речи. Москва, 1980. 335 с.
12. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням. Київ, 2010. 624 с.
13. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основы термінотворення. Київ, 2000. 218 с.
14. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур:

- заимствование и передача имен собственных с точки зрения лингвистики и теории перевода. Москва, 2001. 200 с.
15. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. Назрань, 2010. 468 с.
 16. Жлуктенко Ю. О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади / післямова Р. П. Зорівчак. Київ, 1990. 172 с.
 17. Зарівна О. Т. Основні способи та прийоми перекладу науково-технічних текстів у вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів, 2011. № 85. С. 97-100.
 18. Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі перекладу англомовних перекладів української прози). *Теорія и практика перевода* : респ. межвед. науч. сб. Київ, 1979. Вип. 11. 1985. С. 50-56.
 19. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, 2004. 574 с.
 20. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч.1. Граматичні труднощі. URL: https://nmetau.edu.ua/file/karaban_posibnik_dovidnik_z_perekladu_nauk_tehn_lit.pdf
 21. Катфорд Дж. К. Лингвистическая теория перевода: об одном аспекте прикладной лингвистики / пер. с англ. В. Д. Мазо. Москва, 2004. 208 с.
 22. Кияк Т. Науково-технічний переклад (теоретичні та прикладні аспекти). *Іноземна філологія*. 1992. Вип. 104. С. 141-151.
 23. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця, 2006. 592 с.
 24. Климзо Б. Н. О переводе периодической научно-технической литературы с английского языка на русский. *Тетради переводчика* : научно-теоретический сборник / ред. Леонид Бархударов. Москва, 1976. № 13. С. 75-85.

25. Коваленко А. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ, 2002. 317 с.
26. Коваль А. Практична стилістика сучасної української мови. Київ, 1987. 352 с.
27. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособие. Москва, 2002. 424 с.
28. Комиссаров В. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва, 1990. 253 с.
29. Коптілов В. Методологічні аспекти перекладознавства. *Слово і час*. 2006. № 1. С. 89-91.
30. Коптілов В. Першотвір і переклад : роздуми і спостереження. Київ, 1972. 215 с.
31. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2002. 280 с.
32. Костенко Г. Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики англійського науково-технічного тексту. *Тиждень науки* : тези доповідей науково-практичної конференції. Запоріжжя, 18-19 квітня, 2016. / редкол.: Ю. М. Внуков (відпов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2016. С. 63-64.
33. Кудрявцева Н. Лінгвістична відповідність і проблеми перекладу філософської термінології: лінгвокогнітивний підхід : монографія. Київ, 2017. 460 с.
34. Лилова А. Введение в общую теорию перевода / под общ. ред. П. М. Топера. Москва, 1985. 256 с.
35. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1 : А (аба) – Л (лямент) / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, 2007. 608 с.
36. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 : М (Маадай-Кара) – Я (я-форма) / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, 2007. 624 с.
37. Локк Дж. Сочинения : в 3 т. / пер. с англ. Т. 1. Москва, 1985. 621 с.
38. Миньяр-Белоручев Р. Теория и методы перевода. Москва, 1996. 207 с.

39. Михайліченко В. Р., Хавкіна О. М. Англо-український переклад статей політичного спрямування. *Тиждень науки* : тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 13-17 квітня 2015 р. / редкол. : Ю. М. Внуков (відпов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2015. С. 94 – 96.
40. Мишанич К. Нові слова та нові значення. *Теорія і практика перекладу* : респ. міжвід. наук. зб. Київ, 1979. Вип. 2. С. 76-84.
41. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Київ, 2008. 592 с.
42. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва, 2008. 320 с.
43. Непийвода Н. Мова української наукової технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) : автореферат дис. ... д-ра філол. наук. – Київ, 1997. 40 с.
44. Петрова Г. Г. Лексико-стилистические трансформации в англо-русских научно-технических переводах. *Вопросы гуманитарных наук*. 2004. № 1. С. 188-193.
45. Радзієвська С. Алгоритм перекладу нанонаукових термінів. *Studia linguistica*. 2012. № 6. С. 202 -206.
46. Родик К. Переклади літератури з іноземних мов українською мовою. *Всесвіт*. 2013. №7-8. С. 238 – 252.
47. Розенцвейг В. Ю. Журнал канадських перекладачів «МЕТА». *Тетради перекладача* : научно-теоретический збірник / ред. Леонид Бархударов. Москва, 1983. № 20. С. 91-102.
48. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2016. 627 с.
49. Сдобников В. В., Петрова О. В.. Теория перевода. Москва, 2007. 447 с.
50. Солодуб Ю. П., Альбрехт Ф. Б. Теория и практика художественного перевода : учеб. пособие– Москва, 2005. 298 с.

51. Судонцев В. Научно-техническая информация и перевод. Москва, 1989. 232 с.
52. Сухенко К. Лексичні проблеми перекладу. Київ, 1972. 213 с.
53. Трубачев О. Н. Беседы о методологии научного труда. *Труды по этимологии* : Слово. История. Культура : в 4 т. Т. 2. Москва, 2005. С. 564-597.
54. Черняховская Л. О способах перевода новых научно-технических терминов. *Теорія і практика перекладу* : респ. міжвід. наук.зб. Київ, 1979. Вип. 4. С. 9 -17.
55. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням. Київ, 2011. 696 с.
56. Шляхова В. Лінгвістичні особливості перекладу наукового тексту. *Освіта й управління*. 2012. № 2-3. С. 66-72.
57. Шляхова В. Проблеми перекладу наукового тексту. *Типологія помилок у науковому тексті* : зб. наук. праць. Черкаси, 2011. С. 25-34.
58. About IRSCCL. [Online]. URL: <http://www.irsccl.com/about.html>. Accessed on : December 2, 2017.
59. Baldick, Chris. *The concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. New York, 2001.
60. Books, journals, newspapers, magazines. [Online]. URL: <https://www.uvic.ca/library/research/tips/bookvjour/index.php>. Accessed on: December 2, 2017.
61. Breshko, Nina. *Basic translation: a course of lectures. English text editor*. Kyiv, 2005.
62. Cambridge Dictionary. *Online dictionary from Cambridge University Press* [Online]. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> Accessed on: December 2, 2017.
63. Carpenter, Kenneth. How to Write a Scientific Article. *The Journal of Paleontological Sciences*: JPS.TD.07.0001: 1 – 9. [Online]. URL:

- <http://www.aaps-journal.org/submission%20pdf/How%20to%20Write%20a%20Scientific%20Paper.pdf> Accessed on: December 2, 2017.
64. Cargill, Margaret, and Patrick O'Connor. *Writing scientific research articles: strategy and steps*. UK, 2009.
65. Cuddon, John Anthony. *A dictionary of literary terms and literary theory*. UK, 2013.
66. Culler, Jonathan. *Literary Theory*. UK, 1997.
67. Future issues. *International Research in Children's Literature* 7.1 (2014): 113-116.
68. Future issues. *International Research in Children's Literature* 8.1 (2015): 108-109.
69. Geerts, Sylvie. Continuity and Change in the Treatment of Frightening Subject Matter: Contemporary Retellings of Classical Mythology for Children in the low Countries. *International Research in Children's Literature* 7.1 (2014) : 18-36.
70. Ghosh, Moushumi. What is the difference between a monograph, a book, a journal, and a magazine? What are they each used to write? URL: <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-a-monograph-a-book-a-journal-and-a-magazine-What-are-they-each-used-to-write> Accessed on: December 2, 2017.
71. Hoogenboom, Barbara J.,and Robert C. Manske. How to write a scientific article. *International Journal of Sports Physcal Therapy* 7(5) (2012): 512–517. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3474301/>. Accessed on: December 2, 2017.
72. "International Research in Children's Literature." URL: <http://www.eupublishing.com/loi/ircl>. Accessed on: December 2, 2017.
73. Korunets, I. *Theory and practice of translation*. Vinnyzia, 2001.

74. “Lingvo Live.” *Online dictionary from ABBYY. Translate from English* URL: <https://www.lingvolive.com/en-us> Accessed on: December 2, 2017.
75. Schembri, Patrick J. The different types of scientific literature. URL: https://www.um.edu.mt/__data/assets/file/0006/42981/The_different_types_of_scientific_literature.pdf/ Accessed on: December 2, 2017.
76. Snegireva E.A. Translationship as mediation between the cultures. *Вісник Сумського держ. університета*. 2002. № 4. С. 168 -170.
77. Superle, Michelle. Creating a ‘Masala’ Self: Bicultural Identity in Desi Young Adult Novels. *International Research in Children’s Literature* 3.2 (2010): 119-133.
78. Parlevliet, Sanne. Fiction for Pearce? Domestic Identity, National Othering and Peace Education in Dutch Historical Novels for Children, 1914-1935. *International Research in Children’s Literature* 8.1 (2015): 17-30.
79. Shah J., Shah A., and Pietrobon R. Scientific writing of novice researchers: What difficulties and encouragements do they encounter? *Acad Med*. 2009; 84(4):511-516.
80. Sysyn, Frank. Thirty years of research on the Holodomor: a balance sheet. *East West: Journal of Ukrainian Studies* 2. 1 (2015): 3-16.
81. Tajeddini, Shahrzad, and Masoud Sharififar. Translation of Children’s Literature in Iran and the Dichotomy of Identities. *International Research in Children’s Literature* 7.1 (2014): 48 -63.
82. Wolf, Doris. The Suffering of the Perpetrators: The Ethics Of Traumatic German Historicity in Karen Bass’s Young Adult World War II Novels. *International Research in Children’s Literature* 7.1 (2014): 64-77.

Тематичний словник англomовних наукових текстів

Типологія наукових видань

Назва англійською мовою	Лексичне значення, закріплене в словниках	Еквівалент українською мовою
Peer-reviewed scientific journal	a long piece of writing on a particular subject, especially one that is done in order to receive a degree at college or university	рецензований науковий журнал
paper	a piece of writing on a particular subject written by an expert and usually published in a book or journal, or read aloud to other people	наукова доповідь, стаття в рецензованому виданні
Monograph	a long article or a short book on a particular subject	монографія
monographic book		
thesis	a long piece of writing on a particular subject, especially one that is done for higher college or university degree	дисертація
dissertation		
conference paper and report	to give a description of something or information about it to someone	доповідь
review	a report in a newspaper, magazine, or programme that gives an opinion about a new book, film, etc.; a (part of a) newspaper or magazine that has articles on films, books, travel, famous people, etc.	рецензія, відгук, огляд у пресі

textbook	a book that contains detailed information about a subject for people who are studying that subject:	підручник
handbook	a book that contains instructions or advice about how to do something or the most important and useful information about a subject	довідник, посібник, путівник
manual	a book that gives you practical instructions on how to do something or how to use something, such as a machine	посібник, довідник, покажчик, підручник
magazine	a type of thin book with large pages and a paper cover that contains articles and photographs and is published every week or month	журнал, періодичне видання
journal	a serious magazine or newspaper that is published regularly about a particular subject	газета, журнал
newsletter	a printed or electronic document containing information about the recent activities of an organization, sent regularly to the organization's members	інформаційний бюлетень
newspaper	a regularly printed document consisting of large sheets of paper that are folded together, or a website, containing news reports, articles, photographs, and advertisements	газета
article	a piece of writing on a particular subject in a newspaper or magazine, or on the internet	стаття
introductory	existing, used, or experienced for the first time	вступ, передмова

encyclopaedia	a book or set of books containing many articles arranged in alphabetical order that deal either with the whole of human knowledge or with a particular part of it, or a similar set of articles on the internet	енциклопедія
abstract	a short form of a speech, article, book, etc., giving only the most important facts or ideas	реферат, анотація

Тезаурус
основної лексики англomовних наукових текстів на
літературознавчу тематику

Реєстрове слово англійською	Визначення терміну	Український еквівалент
act	a major division in a play.	акт
adaptation	The process by which one narrative form or medium is converted into another, for example a novel to film, a stage play to screenplay, or a classical poem to graphic novel.	адаптація
allegory	a story or visual image with a second distinct meaning partially hidden behind its literal or visible meaning. The principal technique of allegory is * PERSONIFICATION, where by abstract qualities are given human shape – as in public statues of Liberty or Justice.	алегорія
alliteration	(also known as ‘head rhyme’ or ‘initial rhyme’), the repetition of the same sounds – usually initial consonants of words or of stressed syllables – in any sequence of neighbouring words: ‘Landscapelover, lord of language’(Tennyson).	алітерація

anagram	(Gk 'writing back or anew') The letters of a word or phrase are recombined to form a new arrangement.	анаграма
analogue	a word or thing similar or parallel to another. As a literary term it denotes a story for which one can find parallel examples in other languages and literatures.	аналогія
anaphora	(Gk 'carrying up or back') A rhetorical device involving the repetition of a word or group of words in successive clauses.	анафора
antagonist	a person who is strongly opposed to something or someone	антагоніст
anti-hero or anti-heroine	a central character in a dramatic or narrative work who lacks the qualities of nobility and magnanimity expected of traditional heroes and heroines in *ROMANCES and *EPICS.	антигерой / антигероїня
antithesis	(plural-theses), a contrast or opposition, either rhetorical or philosophical.	антитезіс
aphorism	a statement of some general principle, expressed memorably by condensing much wisdom into few words: 'Give a man a mask and he will tell you the truth' (Wilde).	афоризм
archetypal criticism	the investigation and analysis of archetypal and mythical narrative patterns, character types, themes and motifs in literature and their recurrence in literature.	архетипна критика
archetype	a *SYMBOL, theme, setting, or character-type that recurs in	архетип

	different times and places in *MYTH, *LITERATURE, *FOLKLORE, dreams, and rituals so frequently or prominently as to suggest (to certain speculative psychologists and critics) that it embodies some essential element of 'universal' human experience.	
assonance	the repetition of identical or similar vowel sounds in the stressed syllables (and sometimes in the following unstressed syllables) of neighbouring words; it is distinct from *RHYME in that the consonants differ although the vowels or * DIPHTHONGS match: <i>sweet</i> dreams, hit or miss.	асонанс
author	the writer of a book, article, play, etc.	автор
autobiographical novel	many novels are in part autobiographical. Some are more obviously so than others.	автобіографічний роман
balada	a dance song of Provençal origin. It was not a fixed form but it had a refrain (<i>q.v.</i>) that was often repeated.	балада
best-seller	this term first came into frequent use in the 1920s, and in its proper sense denotes a book that at any given time (in a particular country) is selling more copies than any other work.	бестселер
bibliography	(Gk 'book writing') A list of books, essays and monographs on a subject; or a list of the works of a particular author	бібліографія
binary opposition	the principle of contrast between two mutually exclusive terms: on/off, up/down, left/right etc; an important concept of *STRUCTURALISM, which sees such distinctions as undamental to all language and thought.	бінарна опозиція

book	the word probably derives from <i>boks</i> , 'beech' (Germanic), the wood of that tree usually providing the tablets on which runes (<i>q.v.</i>) were carved.	книга
canon	a body of writings recognized by authority. Those books of holy scripture which religious leaders accept as genuine are canonical, as are those works of a literary author which scholars regard as authentic. The canon of a national literature is a body of writings especially approved by critics or anthologists and deemed suitable for academic study.	канон
character / main character	a person represented in a film, play, or story	персонаж / головний герой
chapter	any of the separate parts into which a book or other piece of text is divided, usually given a number or title	розділ
children's literature	= children's books books specifically for children	література для дітей
chronotope	a term employed by the Russian literary theorist Mikhail Bakhtin (1895-1975) to refer to the co-ordinates of time and space invoked by a given *NARRATIVE; in other words to the 'setting', considered as a spatio-temporal whole.	хронотоп
classicism	an attitude to literature that is guided by admiration of the qualities of formal balance, proportion, *DECORUM, and restraint attributed to the major works of ancient Greek and Roman literature ('the classics') in preference to the irregularities of later *VERNACULAR literatures, and especially (since about 1800) to the artistic liberties proclaimed by *ROMANTICISM.	класицизм
comedy	a play (or other literary composition) written chiefly to amuse its audience by appealing to a sense of superiority over the	комедія

	characters depicted.	
comparative literature	the combined study of similar literary works written in different languages, which stresses the points of connection between literary products of two or more cultures, as distinct from the sometimes narrow and exclusive perspective of *ENG. LIT. or similar approaches based on one national * CANON. Advocates of comparative literature maintain that there is, despite the obvious disadvantages, much to be gained from studying literary works in translation.	порівняльне літературознавство
concept	a principle or idea	концепт
conflict	the tension in a situation between characters, or the actual opposition of characters (usually in drama and fiction but also in narrative poetry).	конфлікт
context	those parts of a *TEXT preceding and following any particular passage, giving it a meaning fuller or more identifiable than if it were read in isolation.	контекст
contrast	an obvious difference between two or more things	контраст
cultural studies	a field of critical enquiry that emerged in Britain in the late 1950s, now very much an international activity, which takes all aspects of culture (<i>q.v.</i>), broadly defined, as its subject.	культурні студії
cycle	a group of poems, stories or plays which are united by a central theme.	цикл
dialogue	spoken exchanges between or among characters in a dramatic or narrative work; or a literary form in prose or verse based on a debate or discussion, usually between two speakers	діалог

drama	the general term for performances in which actors impersonate the actions and speech of fictional or historical characters (or non-human entities) for the entertainment of an audience, either on a stage or by means of a broadcast; or a particular example of this art, i.e. a play	драма
epic	a long *NARRATIVE poem celebrating the great deeds of one or more legendary heroes, in a grand ceremonious style.	епопея
epigraph	a quotation or motto placed at the beginning of a book, chapter, or poem as an indication of its theme.	епіграф
epilogue	a concluding section of any written work.	епілог
essay	a short written composition in prose that discusses a subject or proposes an argument without claiming to be a complete or thorough exposition. A minor literary form, the essay is more relaxed than the academic dissertation.	есе
existentialism	a current in European philosophy distinguished by its emphasis on lived human existence.	екзистенціалізм
expressionism	a general term for a mode of literary or visual art which, in extreme reaction against * REALISM or *NATURALISM, presents a world violently distorted under the pressure of intense personal moods, ideas, and emotions: image and language thus express feeling and imagination rather than represent external reality.	експресіонізм
fabula	the term used in *RUSSIAN FORMALISM for the 'raw material' of * STORY events as opposed to the finished arrangement of the *PLOT (or <i>sjuzet</i>); the distinction	фабула

	reappears in later French *NARRATOLOGY as that between <i>histoire</i> (story) and <i>recit</i> (account).	
fairy tale	a traditional story written for children that usually involves imaginary creatures and magic	казка
fiction	the type of book or story that is written about imaginary characters and events and not based on real people and facts	белетристика; художня література; художня проза; художній твір
figure	a picture or drawing, often with a number, in a book or other document	фігура
folklore	a modern term for the body of traditional customs, superstitions, stories, dances, and songs that have been adopted and maintained within a given community by processes of repetition not reliant on the written word.	фольклор
folktale	a traditional story that people of a particular region or group repeat among themselves	народна казка
form	a critical term with a confusing variety of meanings. It can refer to a *GENRE (e.g. 'the short story form'), or to an established pattern of poetic devices (as in the various *FIXED FORMS of European poetry), or, more abstractly, to the structure or unifying principle of design in a given work.	форма
futurism	a short-lived *AVANT-GARDE movement in European art and literature launched in 1909 by the Italian poet Filippo Marinetti in the first of many Futurist manifestos.	футуризм
genre	a style, especially in the arts, that involves a particular set of characteristics	жанр

hero	the main male character in a book or film who is usually good	герой
historical novel	a *NOVEL in which the action takes place during a specific historical period well before the time of writing (often one or two generations before, sometimes several centuries), and in which some attempt is made to depict accurately the customs and mentality of the period.	історичний роман
imagery	a rather vague critical term covering those uses of language in a literary work that evoke sense-impressions by literal or *FIGURATIVE reference to perceptible or 'concrete' objects, scenes, actions, or states, as distinct from the language of abstract argument or exposition.	образність
impressionism	in the literary sense borrowed from French painting, a rather vague term applied to works or passages that concentrate on the description of transitory mental impressions as felt by an observer, rather than on the explanation of their external causes.	імпресіонізм
intrigue	an older term for the *PLOT of a play or story, or for its most complicated portion.	інтрига
irony	irony a subtly humorous perception of inconsistency, in which an apparently straight forward statement or event is undermined by its *CONTEXT so as to give it a very different significance	іронія
legend	a story or group of stories handed down through popular *ORAL TRADITION, usually consisting of an exaggerated or unreliable account of some actually or possibly historical person – often a saint, monarch, or popular hero.	легенда

literature	a body of written works related by subject-matter, by language or place of origin, or by prevailing cultural standards of merit.	література
melodrama	a popular form of sensational drama that flourished in the 19th-century theatre, surviving in different forms in modern cinema and television.	мелодрама
metaphor	the most important and widespread *FIGURE OF SPEECH, in which one thing, idea, or action is referred to by a word or expression normally denoting another thing, idea, or action, so as to suggest some common quality shared by the two.	метафора
monologue	an extended speech uttered by one speaker, either to others or as if alone.	МОНОЛОГ
motif	a situation, incident, idea, image, or character-type that is found in many different literary works, folktales, or myths; or any element of a work that is elaborated into a more general *THEME.	МОТИВ
muse	a source of inspiration to a poet or other writer, usually represented as a female deity, and conventionally called upon for assistance in a poet's *INVOCATION.	муза
myth	a kind of story or rudimentary * NARRATIVE sequence, normally traditional and anonymous, through which a given culture ratifies its social customs or accounts for the origins of human and natural phenomena, usually in supernatural or boldly imaginative terms.	міф
narrative	a telling of some true or fictitious event or connected sequence of events, recounted by a *NARRATOR to a * NARRATEE (although there maybe more than one of each).	наратив

narrator	one who tells, or is assumed to be telling, the story in a given * NARRATIVE	наратор
naturalism	a more deliberate kind of *REALISM in novels, stories, and plays, usually involving a view of human beings as passive victims of natural forces and social environment. As a literary movement, naturalism was initiated in France.	натуралізм
novel	a long printed story about imaginary characters and events	роман, повість
novella	a fictional tale in prose, intermediate in length and complexity between a *SHORT STORY and a *NOVEL, and usually concentrating on a single event or chain of events, with a surprising turning point.	новела
oxymoron	a *FIGURE OF SPEECH that combines two usually contradictory terms in a compressed *PARADOX, as in the word <i>bittersweet</i> or the phrase <i>living death</i> .	оксюморон
parable	a brief tale intended to be understood as an *ALLEGORY illustrating some lesson or moral.	парабола
paradox	a statement or expression so surprisingly self-contradictory as to provoke us into seeking another sense or context in which it would be true.	парадокс
parody	a mocking imitation of the *STYLE of a literary work or works, ridiculing the stylistic habits of an author or school by exaggerated mimicry.	пародія
parallelism	the arrangement of similarly constructed clauses, sentences, or verse lines in a pairing or other sequence suggesting some correspondence between them.	паралелізм
personification	a *FIGURE OF SPEECH by which animals, abstract ideas, or inanimate things are referred to as if they were human	персоніфікація
plot	the story of a book, film, play, etc	сюжет

poem	a piece of writing in which the words are arranged in separate lines, often ending in rhyme, and are chosen for their sound and for the images and ideas they suggest	вірш, поема
postcolonial literature	a category devised to replace and expand upon what was once called Commonwealth Literature. As a label, it thus covers a very wide range of writings from countries that were once colonies or dependencies of the European powers.	постколоніальна література
postmodernism	a disputed term that has occupied much recent debate about contemporary culture since the early 1980s. In its simplest and least satisfactory sense it refers generally to the phase of 20 th century Western culture that succeeded the reign of high *MODERNISM, thus indicating the products of the age of mass television since the mid-1950s.	постмодернізм
problematic	full of problems or difficulties	проблематика
prologue	an introductory section of a play, speech, or other literary work. The term is also sometimes applied to the performer who makes an introductory speech in a play.	пролог
prose	the form of written language that is not organized according to the formal patterns of *VERSE.	проза
protagonist	one of the main characters in a story or a play	протагоніст
realism	a mode of writing that gives the impression of recording or 'reflecting' faithfully an actual way of life. The term refers, sometimes confusingly, both to a literary method based on detailed accuracy of description (i.e. *VERISIMILITUDE) and to a more general attitude that rejects idealization,	реалізм

	escapism, and other extravagant qualities of *ROMANCE in favour of recognizing soberly the actual problems of life.	
reception theory	a branch of modern literary studies concerned with the ways in which literary works are received by readers. The term has sometimes been used to refer to *READER-RESPONSE CRITICISM in general, but it is associated more particularly with the 'reception-aesthetics' (German, <i>Rezeptionsaesthetik</i>) outlined in 1970 by the German literary historian Hans Robert Jauss.	рецептивна теорія
satire	a mode of writing that exposes the failings of individuals, institutions, or societies to ridicule and scorn.	сатира
science fiction	a popular modern branch of prose fiction that explores the probable consequences of some improbable or impossible transformation of the basic conditions of human (or intelligent nonhuman) existence.	наукова фантастика
short story	a fictional prose tale of no specified length, but too short to be published as a volume on its own, as *NOVELLAS sometimes and *NOVELS usually are.	оповідання
sketch	a short written or spoken story that does not have any details	нарис, ескіз
socialist realism	a slogan adopted by the Soviet cultural authorities in 1934 to summarize the requirements of Stalinist dogma in literature	соціалістичний реалізм
structuralism	a modern intellectual movement that analyses cultural phenomena according to principles derived from linguistics, emphasizing the systematic interrelationships among the elements of any human activity, and thus the abstract *CODES and *CONVENTIONS governing the social production of meanings.	структуралізм

style	any specific way of using language, which is characteristic of an author, school, period, or *GENRE.	СТИЛЬ
Surrealism	an anti-rational movement of imaginative liberation in European (mainly French) art and literature in the 1920s and 1930s.	сюрреалізм
symbol	in the simplest sense, anything that stands for or represents something else beyond it – usually an idea conventionally associated with it.	СИМВОЛ
topic / theme	the main subject of a talk, book, film, etc.	тема
tradition	any body of works, styles, conventions, or beliefs which are represented as having been 'handed down' from the past to the present.	традиція
tragedy	a serious play (or, by extension, a novel) representing the disastrous downfall of a central character, the *PROTAGONIST.	трагедія
trilogy	a group of three connected plays or novels.	трилогія
utopia	an imagined form of ideal or superior (thus usually communist) human society; or a written work of *FICTION or philosophical speculation describing such a society.	утопія
writer	a person who writes books or articles to be published	ПИСЬМЕННИК

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота «Літературознавчі наукові тексти англomовних видань та особливості їх перекладу українською мовою» присвячена вивченню особливостей перекладу наукових текстів літературознавчого спрямування.

У ході дослідження були розглянуті теоретичні основи функціонального стилю наукової літератури, жанри та підстилі наукового стилю, а також проаналізовано лексико-граматичні структури англomовних наукових текстів. Увагу приділено дослідженню специфіки перекладу лексичних одиниць та термінології у науковому тексті, розглянуто перекладознавчі трансформації: лексичні та граматичні.

Основний акцент здійснено на англо-українських перекладах наукових текстів літературознавчого спрямування. Проаналізовано англomовні наукові тексти: монографію, наукові статті та енциклопедії з літературознавства.

Ключові слова: науковий текст, монографія, стаття, переклад, літературознавство.

АННОТАЦИЯ

Магистерская работа «Литературоведческие научные тексты англоязычных изданий и особенности их перевода на украинский язык» посвящена изучению особенностям перевода научных текстов литературоведческого направления.

В ходе исследования были рассмотрены теоретические основы функционального стиля научной литературы, жанры и подстили научного стиля, а также проанализированы лексико-грамматические структуры

англоязычных научных текстов. Внимание уделено исследованию специфики перевода лексических единиц и терминологии в научном тексте, рассмотрены переводоведческие трансформации: лексические и грамматические.

Основной акцент осуществлено на англо-украинских переводах научных текстов литературоведческого направления. Проанализированы англоязычные научные тексты: монография, научные статьи и энциклопедии по литературоведению.

Ключевые слова: научный текст, монография, статья, перевод, литературоведение.

ABSTRACT

The Master's thesis "Scientific texts on literary studies of English-language publications and peculiarities of their translation into Ukrainian" is devoted to the study of the peculiarities of translating scientific texts on literary studies.

In the course of the research theoretical foundations of the functional style of scientific literature, genres and substyles of scientific style were considered. Lexical-grammatical structures of English-language scientific texts were also analyzed. Attention was paid to the study of the specifics of the translation of lexical units and terminology in a scientific text, lexical and grammatical translation transformations were considered.

The main emphasis was placed on the English-Ukrainian translations of scientific texts on literary studies. English-language scientific texts – a monograph, scientific articles and encyclopedias on literary studies – were analyzed.

Key words: scientific text, monograph, article, translation, literary studies.